

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Nemzetközi Tanulmányok Tanszék

Csehország keleti politikája

1990-2013

Témavezető:
Dr. Rác András
Egyetemi adjunktus

Készítette:
Sédy Anna
Nemzetközi tanulmányok szak

Piliscsaba, 2014.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	3
II. A kétféle nézőpont Csehországban	5
III. Csehország és Oroszország politikai kapcsolata.....	6
<i>O. szakasz: előzmények.....</i>	<i>8</i>
<i>I. szakasz: fenyegetettség.....</i>	<i>8</i>
<i>II. szakasz: hideg béke.....</i>	<i>10</i>
<i>III. szakasz: barátságosabb lépések.....</i>	<i>10</i>
<i>IV. szakasz: hűvös, problémás, veszélyes viszony.....</i>	<i>11</i>
<i>V. szakasz: nyugodt, barátságos együttműködés.....</i>	<i>11</i>
IV. Csehország a nyugati integrációban	15
V. Az amerikai radarbázis telepítésének terve Csehországban	17
VI. Koszovó elismerésének kérdése.....	19
VII. A cseh szerepvállalás a Keleti Partnerségben	20
<i>Ukrajna.....</i>	<i>22</i>
<i>Grúzia.....</i>	<i>22</i>
<i>Moldova.....</i>	<i>24</i>
<i>Örményország.....</i>	<i>24</i>
<i>Azerbajdzsán</i>	<i>25</i>
VII. A 2009-es cseh soros elnökség és az orosz reakciók.....	25
<i>Ukrán-orosz megbékélés.....</i>	<i>26</i>
<i>Nabucco gázvezeték és Déli Áramlat.....</i>	<i>26</i>
<i>EU-Oroszország csúcs.....</i>	<i>27</i>
<i>Cseh-orosz kapcsolatok az elnökség alatt.....</i>	<i>27</i>
IX. Gazdaság.....	30
<i>Turizmus.....</i>	<i>31</i>
<i>Karlovy Vary</i>	<i>31</i>
X. Energiapolitika.....	32
<i>Gáz</i>	<i>32</i>
<i>Olaj.....</i>	<i>33</i>
<i>Nukleáris energia és stratégiai iparágak.....</i>	<i>34</i>
IX. Konklúzió.....	36
X. Irodalomjegyzék	38
XI. Melléklet.....	42

I. Bevezetés

"Of course, in politics, just as anywhere else in life, it is impossible and it would not be sensible always to say everything bluntly. Yet that does not mean one has to lie. What is needed here are tact, instinct and good taste."¹*Václav Hável*

Csehország, hivatalos nevén Cseh Köztársaság, melynek államformája parlamentáris köztársaság, lakossága 10 és fél millió fő, területe 78.000 négyzetkilométer. 1989-ben lépett a demokrácia útjára Csehszlovákia néven, amit 1993-ban békés különválás követett. Ezzel megszületett a független Csehország.

A Cseh Köztársaság Európa területén a legtöbb konfliktusban szerepet játszott. Még akkor is, ha egy közepes méretű és lakosságú államról van szó. A cseh politikai elit azt a tapasztalatotvonta le következtetésként, hogy a biztonság és a stabilitás megőrzése a legfontosabb. Az ország politikájának ezen célok megvalósítására kell törekednie. Stabilitást elsősorban az 1990-es évek után, az euro-atlanti integrációban láttak és egy jó szomszédi viszony kialakításában a környező államokkal. A NATO-hoz való csatlakozásban garanciát reméltek arra, hogy az 1968-as események nem fordulhatnak elő még egyszer. Így próbálták az orosz érdekszférától egyszer és mindenkorra elszakadni.

Csehország minél inkább a Nyugathoz kezdett közeledni, annál inkább konkrét célokat tűzött ki és szövetségeket keresett. Ezek a politikai és katonai szövetségek szépen lassan biztossá váltak és a cseh külpolitika elvesztette érdeklődését a 'biztonsági zónán' kívül eső országok iránt. Az EU csatlakozás után azonban aktívan részt kellett vennie az aktuális kül-és biztonságpolitikai kérdésekben. Ezzel egy időben az emberi jogok védelme és az EU bővítése lett a csehek politikai vesszőparipája.

Míg Oroszországgal komoly külpolitikai kapcsolatokat tartottak fent, addig Kelet-Európa csak a cseh EU elnökség közeledtével került a középpontba.

Oroszország és Csehország kapcsolata azonban meglehetősen vitatott. A csehek véleménye Moszkvával kapcsolatosan állandóan változik. Ennek okai nem csak az állandóan módosult körülmények és az azokra adott válaszreakciókban, hanem, mint látni fogjuk, a cseh gondolkodásban gyökerezik, mely már alapjaiban eldöntötte és meghatározta, milyen viszonyt szeretne Oroszországgal fenntartani.

Dolgozatomban azokat a fordulópontokat szeretném bemutatni, elsődleges és másodlagos források felhasználásával, amik formálták a cseh-orosz kapcsolatokat 1990 és 2013 között. Megpróbálom feltárni, hogyan hatottak ezen események a két ország viszonyára, és hogy Csehország hogyan tudta érvényesíteni célkitűzéseit Oroszországgal szemben.

¹ International Herald Tribune (29 October 1991)

Továbbá szeretném megvizsgálni, hogy milyen következtetések vonhatóak le az együttműködésen alapuló vagy éppen ellenséges politikai párbeszédből Csehország és Oroszország között.

Munkámban bemutatom az Oroszországra és a Keleti Partnerség államaira irányuló cseh külpolitikát 1990 és 2013 között. Először a cseh-orosz kapcsolatok rövid történelmi áttekintése következik, majd ezen kapcsolatokat az aktuálpolitikai kérdések alapján szakaszokra bontom és elemzem. A továbbiakban kitérek Csehország szerepére a nyugati integrációban, törekvéseire a Keleti Partnerség Programban és az EU elnökség alatt megfogalmazódott célkitűzéseire. Kiemelem cseh-orosz kapcsolatok egyik legvitatottabb területét az amerikai radar bázis telepítésének tervezetét. Röviden bemutatom a két ország gazdasági viszonyát, kiemelve a turizmust, Karlovy Vary szerepét. Betekintést nyújtok az energiapolitika jelen helyzetébe, különös tekintettel a stratégiai fontos iparágakra.

Választásomban szerepet játszott, hogy érdeklődve figyelem, milyen módon tudott Oroszország politikai kapcsolatot létrehozni a Szovjetunió felbomlása után a közép-európai régióval. A Prágában eltöltött fél éves tanulmányi időm alatt, mint a cseh Külügyi Intézet gyakornoka, jobban el tudtam mélyülni a napi politikában, nyomon tudtam követni a háttérben meghúzódó eseményeket. Alkalmam volt az Intézet könyvtárában forrásdokumentumokba betekinteni. Megfigyelhettem a 2013-as cseh parlamenti választásokat, illetve a cseh külpolitika alakulását. Munkámban a cseh érdekekre és azok elemzésére figyelek elsősorban, ugyanakkor nem foglalkozom a két országhoz kulturális kötetlélkeivel, illetve a keleti politika témájába nem tartozik bele Közép-Ázsia és országai, csakis a Keleti Partnerség államai.

II. A kétféle nézőpont Csehországban

A cseh-orosz kapcsolat megítélése mindig is vitatott téma volt. Moszkva, a múltbéli tapasztalatok miatt sokszor negatív szereplőnek volt/van ábrázolva, aki a cseh nemzeti biztonságra fenyegetést jelent. De mintúgy mindennek két oldala van, úgy egy országot is kétféleképpen lehet megítélni. Ebben az esetben egyfelől 'Szovjet Oroszország'–ként lehet Moszkvát aposztrofálni és ennek mögöttes jelentésében benne foglaltatik mind az a keserves megtapasztalás, amit a kommunizmus évtizedei és a prágai tavasz leverése után éreztek az emberek. Másfelől viszont 'Oroszország, mintegy új erős hatalom' elismerése, feledve a korábbi történelmi sérelmeket, szembe állítja egymással a politikai nézeteket. Így az országban két különböző megközelítési mód és véleményalkotás alakult ki az Oroszországgal való kapcsolat kiépítésében vagy annak folytatásában. A csehek ezt a fajta ellenmondást úgy tudták feloldani, hogy abban mindkét oldal képviselői megegyeztek, hogy Moszkva katonai veszélyt jelenthet, de gazdasági és kereskedelmi távlatokban stabil, prosperáló viszonyt lehet és szükséges vele fenntartani. A gazdaságban és az energiapolitikában rejlő lehetőségek az negatív orosz megítélést pozitívvá tudták fordítani. Bár érdemes megjegyezni, hogy a gazdasági lehetőségek mögött gyakran fenyegetettség húzódik, főleg igaz ez az energiabiztonság területére.

A cseh politikai pártok is ezen kétoldalú megítélésmentén fejezték ki véleményüket a két ország kapcsolatainak építésében. Ez az ideológia törésvonal jól kimutatható, főként a 2000-es évek közepén. Nem volt egy egységes álláspont arra a kérdésre, hogy mik az elérni kívánt célok, és milyen lépések szükségesek, hogy Csehország rendezze kapcsolatait a szétesett Szovjetunióval.

A politikai közélet jobb szárnya Oroszországot veszélyesnek és nem megbízhatónak tartotta, és ezért úgy gondolta, hogy csak a lehető legszűkebb fórumon szükséges a kommunikáció fenntartása. Ebből az következett, hogy a kereskedelemre, mint egyfajta legkisebb és kikerülhetetlen rosszra kell tekinteni, főleg ha a gáz és az energia importot vesszük figyelembe. Csak azon politika volt engedélyezett, ami a legszükségesebb és formálisabb szinten tartja a két állam kapcsolatát. Ennek az elképzelésnek a képviselője például a Topolánek kormány és a legfőbb jobboldali párt, az ODS (*Polgári Demokrata Párt*). Fontos azonban megjegyezni, hogy még a pártokon belül sincsen egységes vélemény.

Ezzel szemben a baloldal Oroszországot, mint egy új és kihasználható lehetőséget látta, ami egy remek alkalom és partner lehetne Csehországnak politikai és gazdasági téren

egyaránt. Ezt az elgondolást a Kommunista Párt és az SPO (Párt a Polgárjogokért)²támogatta. Középutat egyedül a szociáldemokraták képviseltek, akik Moszkvát egy átlagos partnernek tekintették.

Ez a fajta kettős nézőpont remekül megfigyelhető a két köztársasági elnök politikájában is. Míg Václav Havel egy oroszoktól távol maradóbb, csak a legszükségesebb kapcsolatot fenntartó politikát folytatott, addig az utóda, Václav Klaus, egy kifejezetten pozitív, együttműködőbb véleményt alakított ki Oroszországról. Ez egészen odáig terjedt, hogy sok esetben oroszbarát álláspontjának adott hangot akkor is, amikor a kormány hivatalos véleménye épp az ellenkezőjét állította (pl. 2008-as grúziai események). Tehát megállapítható, hogy a cseh politikának nem volt egy egységesen kialakult orosz képe, amit a külpolitikai céloknak meg tudott volna feleltetni. A további félreértések elkerülése végett célszerű, ha külön bontva³ vizsgálom meg a cseh-orosz kapcsolatokat. A politikai szférát és a gazdasági kapcsolatok különválasztom és mind a két síkon egyaránt bemutatom az esetleges konfliktus pontokat.

III. Csehország és Oroszország politikai kapcsolata

A két ország politikai kapcsolatának voltak pozitívabb, szorosabb együttműködési illetve távolságtartóbb, már-már ellenséges időszakai. Egy rövid áttekintés után, az 1990-es évektől vázoló fel a lehetséges csomópontokat. Ezért az elmúlt közel 25 éves periódust több szakaszra bontottam fel és a kérdéses időszak legfontosabb politikai mozzanatait mutatom be, továbbá a két ország egymás külpolitikai lépéseire adott válaszokat tárom fel.

Csehország és Oroszország egymáshoz való viszonyának politikai meghatározása a csehek számára mélyen gyökerező, ellentmondó érzéseket vált ki. Csehországnak más szláv népekkel, éppen ezért Oroszországgal is, a kapcsolata igencsak korlátozott volt a kommunikációs csatornák bővülése, az információ terjedésének gyorsulása és utazási lehetőségek forradalma előtt. A 18-19. században az orosz irodalom Európában való elterjedése után a csehek nemcsak érdeklődni kezdtek az Orosz Birodalom iránt, de már politikájukat is figyelemmel kísérték, a jelentősebb momentumokról beszámolókat írtak.⁴ Napóleon vereségét követően (1812) elismerő véleményüknek adtak hangot és a társadalom

² Más néven SPOZ- Milos Zeman által alapított párt (2009)

³ Kratochvil, P. and Kuchynkova, Petra (2009) *'Between the Return to Europe and the Eastern Enticement: Czech Relations to Russia'* megtalálható: <http://fakproject.hu/docs/05-Kratochvil-Kuchynkova.pdf>

⁴ LeCaine, Agnew Hugh (1994) *The Glorious Widespread Nation In: Origins of the Czech National Renaissance*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh. Oldal: 200-215, 230-238

egy szűk rétege kezdett az Orosz Birodalomra, mint céljaik eléréséért küzdő nép támogatójára felnézni.⁵ Az egyszerű nép hozzáállása már nem volt olyan pozitív, mint az értelmiségi köröknek, hiszen ők megtapasztalták az orosz jelenlétet a háború alatt⁶, ami komoly szegénységet és további gazdasági problémákat okozott.

A XIX. században a cseh nemzeti érzés kifejezése igen nagy hangsúly kapott, reneszánszát élte. Büszkén hirdették szláv gyökereiket és örökségüket a multietnikus Monarchia forгатagában, ugyanakkor a nyugati civilizációhoz való tartozásuk nem volt egy pillanatig sem kérdéses. Nem csak a vallás (katolikus és a huszita mozgalom) tette őket Nyugat felé nyitottá, hanem a Monarchiában betöltött szerepük és a német nyelv befolyása kultúrájukra, irodalmukra. Így a hovatartozásuk nem volt megkérdőjelezhető.

A XX. századra a cseheknek inkább egy pozitív, sem mint egy ellenséges képük alakult ki az Orosz Birodalomról. Bár nem tekintettek rá úgy, mint potenciális szövetségesre. Ennek oka valószínűleg a két nemzet közötti földrajzi távolság és az a fontos tényező, hogy a cseh területek sosem tapasztalták meg addig a hosszantartó orosz megszállást és érdekérvényesítést, illetve annak meghatározó következményeit.

Az 1918-ban megalakult Csehszlovákia, csakúgy, mint Közép-Európa más országai, akik Németország és a Szovjetunió közé ékelődtek, próbálta politikáját ennek a fajta köztes állam szerepének megfeleltetni. Azonban ezt követően 1945-től 1989-ig bekövetkezett a teljes kiábrándulás és kijózanodás amegtapasztalt és megélt történelmi események alapján.

Az 1946-os első szabad választáson a kommunista szervezet vált a legerősebb párttá a cseh területeken, de a többséget még nem szerezte meg. Az ezt követő klasszikus kommunista hatalomátvétel, Gottwald⁷ vezetésével, kényszerítette Beneš⁸, hogy nevezzen ki egy új, kizárólag kommunistákból álló kormányt. Még azonban itt sem fordult a közvélemény teljesen a Szovjetunió ellen, de ez is azonban hamar bekövetkezett. Sem a klasszikus sztálini rémuralom cseh megvalósulása, sem pedig az 1968-as prágai tavasz leverése nem erősítette a Szovjetunióval való baráti viszonyt. A '68-as tavasz körülbelül 100 fős polgári vesztesége, amit a Varsói Szerződés csapatai okoztak, hosszú ideig ellenséges viszonyt eredményezett Prága és Moszkva között.

⁵ Egyike volt ezeknek Josef Jungmann (1773 -1847), a cseh nemzeti újjáéledés kiemelkedő alakja, költő, nyelvész, aki Lengyelország felosztását (1793,1795) egyfajta pozitív tettnek minősítette. '... Szegény lengyelek,..., de legalább ez egy lépés a szláv egyesítés felé...'

Szemelvény: LeCaine, Agnew Hugh (1994) *The Glorious Widespread Nation* In: Origins of the Czech National Renaissance (sic), University of Pittsburgh Press, Pittsburg Oldal: 243-244

⁶ 1805. Austerlitz, Slavkov u Brna nevet viseli és Csehországban található

⁷ Klement Gottwald (1896 -1953) kommunista politikus, későbbi miniszter- és köztársasági elnöke Csehszlovákiának

⁸ Edvard Beneš (1884-1948) köztársasági elnök (1940-1948)

Az 1989 utáni események Csehszlovákia, majd a későbbi Csehország és Szovjetunió, majd Oroszország között hat⁹ nagyobb egységre bonthatóak. Az időszakok kulcsszavai a politikai kapcsolatok intenzitását fejezik ki. Itt szeretném a két állam viszonyát ok-okozati összefüggésben bemutatni, kitérve az indítékokra és arra adott vagy adható válasz lehetőségekre.

O. szakasz: előzmények

1989 és 1993 közötti csehszlovák politikai életlegfőbb célkitűzése és kulcsmondata a Szovjetuniótól való szabadulás volt. Megelégtelve a szovjet csapatok 1968-tól az ország területén való állomásozását, a megszálló egységeket az ország elhagyására igyekeztek rábírní. A közép-európai kezdetleges politikai átalakulások adtak erőt és hitet, hogy a cseh elgondolásokat is meg lehet valósítani, mégpedig komolyabb orosz politikai válaszreakciók nélkül is. Ezzel egy időben a Varsói Szerződés megszűnését és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának (KGST) mielőbbi felbontását is szorgalmazták. A remények valóra váltak, hiszen előbb a KGST 1991.június 28-án, majd ezt követően a Varsói Szerződés is megszűnt még ezen év július 1-én. Így a cseh területek formálisan felszabadultak mindenfajta szovjet megszállás és kötelék alól, tehát a katonai és gazdasági dominancia megtörésére tett erőfeszítések sikerültek. Ugyanakkor a cseh politikai elit nem volt egységes az Oroszországgal kialakult politika megítélésében. Néhányan, többek között Václav Havel, ekkor még úgy nyilatkozott, hogy a két ország egy csónakban evez¹⁰. A hirtelen jött változások miatt Csehországban a közélet megosztottsága a mai napig is jelentős probléma ebben a kérdésben.

I. szakasz: fenyegetettség

Az ezt követő időszak, 1993 és 1996 között, a cseh köztudatba úgy vonult be, hogy Oroszország, a Szovjetunió 1991. december 31-ei megszűnése után, is egyfajta fenyegetést jelent az újonnan megalakult Csehországra¹¹. Számos olyan elképzelés látott napvilágot, ami a cseh-orosz viszony újraindítását a geopolitikai határok változásával magyarázza. Hiszen 1993 után Csehországnak nincsen sem Oroszországgal, sem semmilyen volt szovjet tagköztársasággal közös földrajzi határa, sem ezen irányokba kialakult külpolitikai elképzelése. Csak az 1990 évek közepérerajzolódott ki tényleges keleti politikai elképzelés és

⁹ Kratochvil, P. and Kuchynkova, Petra (2009) 'Between the Return to Europe and the Eastern Enticement: Czech Relations to Russia' megtalálható: <http://fakproject.hu/docs/05-Kratochvil-Kuchynkova.pdf>

³ hasonló kategóriát különböztet meg

¹⁰ Részlet Václav Havel beszéde az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Helsinkiben tartott csúcstalálkozóján 1992. December 6.

¹¹ 1993.január 1.-től független Csehország és Szlovákia

kezdődött meg a kapcsolatfelvétel. Tehát nem is a katonai fenyegetettség miatt aggódott a cseh kormány, hanem a közép-európai befolyást el nem engedő, sőt esetlegesen gátló politikát folytató Oroszországtól.

Mint a legtöbb volt szovjet befolyási zónába tartozó állam, így Csehország is, az 1990 évek körüli rendszerváltás után (Bársonyos forradalom 1989. november 17. - december 29.) próbálta politikáját újra Európa felé fordítani. Megtalálni újra az elveszett középhatalmi szerepüket a Nyugat pártfogásának segítségével. Csehország mindig is a nyugati világhoz, civilizációhoz tartozott, ami a Monarchiának, a katolikus vallásnak, a reformációs törekvéseknek és a német ajkú betelepült lakosság megőrzött identitásának és kultúrájának köszönhető.

A fenyegetettségre utaló körülmény abban a kényes, Moszkva részéről vitatott kérdésben mutatkozott meg, hogy Csehország csatlakozzon-e a nyugati szövetségi rendszerekhez. Oroszország nem akarta engedni, sőt igyekezett meggátolni a lehetséges cseh belépést bármilyen nyugati integrációba. Csehország felvételét Oroszország, egy ellene tett nem túl barátságos lépésként értelmezte, aminek következményeként még jobban kiszorulna Európából és a cseh terület még jobban kikerülne befolyása alól. Mind a NATO-hoz való társulási folyamatot, mint pedig az EU Közép-Európába való bővítését Moszkva gyanakvóan, negatív lépésként kezelte.

Ezzel párhuzamosan a volt Szovjetuniótól való távolodás támogatására egyre ösztönzőbb hangok jelentek meg a cseh belpolitikában. Legfőképpen az orosz belpolitika, a csecsen háború kezelése ellenemelteket szót a politikusok. Az EBESZ¹² is azonnal felszólította Oroszországot a katonai akciók beszüntetésére és a békésmegegyezés kezdeményezésére szorgalmazta. E mellett a közép- és kelet-európai országok: Csehország, Lengyelország és többek közt Magyarország úgy értelmezte a csecsen elszakadási törekvéseket, emlékezvén az 1968-as prágai tavaszra, az 1956-os pozsonyi felkelésre és a budapesti októberi eseményekre, mint a volt Szovjetunió további bomlását.¹³ Ezen országok is nemtetszésüket fejezték ki a kialakult helyzet miatt.

1996-ra szoros és baráti viszonyt alakított ki Csehország az Egyesült Államokkal, hiszen felismerte, hogy a nyugati katonai szervezethez, a NATO-hoz való csatlakozás sikerét valószínűleg nagyban befolyásolná és gyorsítaná egy ilyen elköteleződés. A Bill Clinton vezette kormánnyal létrehozott szívélyes viszony csak még jobban távolította Oroszországtól.

¹² Európai Biztonsági Együttműködési Szervezet

¹³ Yumatov, Konstantin V, és Kolpinskaya, Ekaterina G. : *'The Chechen question' in the European-Russian relations* megtalálható: https://www.academia.edu/2531123/_The_Chechen_question_in_the_European-Russian_relations

Csehország ennek a fent említett jó kapcsolatnak köszönhetően a közép-európai régióból¹⁴ elsőként került be az OECD-be¹⁵. Így a kocka el lett vetve és Csehország megkezdte a következetes nyugathoz való felzárkózás politikáját, felszámolva mindenfajta fontosabb politikai kommunikációt Oroszországgal.

II. szakasz: hideg béke

A fenyegetettség után a viszonyt 1997-re felváltotta mindkét részről egyfajta közömbösség, az ignorancia politikája, amely egészen 1999 végéig tartott. Az úgynevezett hideg béke időszaka, amikor Csehország már teljes jogú tagjává vált a NATO-nak (1999), és részt vett a NATO KFOR műveleteiben¹⁶. Csehország nem csak eldöntötte, hogy a politikai irányvonalat 180 fokban elfordítja Oroszországtól, hanem aktív szerepvállalóként jelenik meg a nyugati politikában. Íme egy közép-európai ország, amelynek befolyásoltsága mindig is vita tárgya volt az Egyesült Államok és Oroszország között, az érdekeltsége, a múltja és értékei miatt az előbbi együttműködésben látott nagyobb biztonságot.

Ennek következményeként csakúgy, mint Prága, Moszkva is próbálta elkerülni és nem tudomást venni a másik állam politikájáról, továbbá minimálisra csökkenteni a két ország közötti interakciót.

III. szakasz: barátságosabb lépések

Az évezred fordulójára azonban a megítélés megváltozott, és a 2000-es évektől Oroszország, mint együttműködő partnerállam jelent meg a cseh külpolitikában. Putyin hatalomra kerülésével és az orosz közép-európai politika újragondolásával a hideg béke kezdett enyhülni és szívélýesebbé válni a két ország között.

2001 és 2003 között ezt az időszakot hívják a kölcsönös látogatások idejének. Először az orosz külügyminiszter, Igor Ivanov tett hivatalos látogatást Prágában. A rákövetkezendő évben a cseh miniszterelnök, Miloš Zeman, 2003-ban pedig Václav Klaus vizitált Moszkvában. Ezekkel a diplomácia lépésekkel Oroszország visszatért Csehországba¹⁷.

Az első és legfontosabb megoldandó kérdés a vízum problémája volt. Csehország kormánya 2000-ben úgy döntött, hogy az Európai Unióhoz való komoly csatlakozási szándékát

¹⁴Mészáros Andor (2013) *A mai Csehország - Bevezetés a Cseh Köztársaság tanulmányozásába* Szent Adalbert Közép- és Kelet-Európa Kutatásokért Alapítvány, Esztergom Oldal: 150-190.

¹⁵Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (alapítva 1960)

<http://www.oecd.org/about/membersandpartners/>

¹⁶Ministry of Defence and Armed Forces of the Czech Republic

Online: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=45466>

¹⁷Kratochvil, P. and Kuchynkova, Petra (2009) 'Between the Return to Europe and the Eastern Enticement: Czech Relations to Russia' megtalálható: <http://fakproject.hu/docs/05-Kratochvil-Kuchynkova.pdf>

kimutatva, bevezeti a vízumkötelezettséget Oroszországra vonatkozóan¹⁸. A hirtelen bevezetett szabály, amelyről az orosz kormányt csak három hónappal az érvénybelépés előtt tájékoztatták, nem aratott osztatlan sikert. Ám a szigorítás nem generált újabb problémát, sőt pozitív lépésnek bizonyult, mert így a kapcsolatokat újra fel kellett vennie a két országnak. Az így kialakuló kommunikáció segítette az éledő viszonyt. A kezdődő együttműködés célja az volt, hogy olyan megoldást kellett találjanak, ami megfelelt egy lehetséges EU-s előírásnak és minél kisebb kárt okozott az újjáéledő kapcsolatokban, sikeresnek bizonyult.

A második megoldásra váró probléma a volt Szovjetunió jelentős adósságának visszafizetése volt. Az adósság 3,6 milliárd dollárra rúgott. Ennek kifizetése igen lassan indult meg és a hivatalos jelentések szerint csak 2013-ra sikerült teljesen törleszteni Csehországnak¹⁹. Ezt egyrészt orosz ipari termékekkel és katonai felszerelések importjával (pl. repülők), másrészt pénzben fizette vissza.

A problémák ellenére mégis egy új, kibontakozó kapcsolat indult meg a két ország között, nemcsak a politika, hanem az élet számos más területén is igyekeztek az együttműködést megteremteni.

IV. szakasz: hűvös, problémás, veszélyes viszony

Putyin második ciklusától kezdődően azonban kicsit enyhülni kezdett a kapcsolatok intenzitása, mivel Putyin 2004-től 2008-ig tartó elnöksége már egy teljesen más álláspontot képviselt a Nyugattal és így Közép-Európával való politikájában is. A cseh belpolitikában a pártok egyre kritikusabb szemmel figyelték Oroszországot. Ez odáig vezetett, hogy 2007-re ismét hűvös viszony alakult ki, hasonlóan az 1997 és 1999-es időszakhoz. Az amerikai radarbázis 2009-es építésének terve vált a legkritikusabb ponttá a két ország kapcsolatában. De ez a terv nem valósult meg. (részletesen kifejtve a dolgozat V. fejezetében)

V. szakasz: nyugodt, barátságos együttműködés

Az amerikai radarbázis tervének lekerülésével a napirendről a politikai metronóm²⁰ újra lendületbe került. A viszony barátságosabb és nyugodtabb keretek között épült, nyílt konfliktusra nem került sor. Több alkalommal is adódtak vitás és problémás kérdések, de ezekre nagy százalékban tudtak megoldást találni a két állam politikai döntéshozói. 2010

¹⁸ *Report on the Foreign Policy of the Czech Republic between January 2000 and December 2000* (2001)

Published by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, Prague Oldal: 152-153

¹⁹ Russia has paid off for USSR debts against Czech Republic, Finland and Montenegro
<http://nevnov.ru/en/politics/v-mire/vneshnij-dolg-rf.html>

²⁰ Utalás a Prágában található metronómra (Letna-parkban), ami ma a ledöntött Sztálin szobor helyén áll, ezzel is a szovjet érára emlékeztet.

tavaszn Prágában került megrendezésre az új START szerződés aláírása az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország között, ami nemcsak a két nagyhatalom, hanem Csehország és Moszkva között is a kapcsolatok újraéledését indította el. A két megjelent államfő mellett Václav Klaus kapta a közvetítő szerepet, amit szívélyes és jó hangulatban töltött be Medvegyev oldalán.

Klaus oroszbarát politikája mindig is nyílt titok volt. A 2007-es Lisszaboni Szerződés késleltetett aláírása miatt kialakult helyzet is ezt támasztja alá. Sokan a Lisszaboni Szerződés alá nem írásában, ami a cseh jog szerint kötelező lett volna, az látták halasztó indoknak, hogy az elnök bizonyára Moszkva érdekeinek megfelelően cselekszik. Ezzel a késlekedéssel, többen úgy tartották, hogy Oroszország legfőbb külpolitikai célját sikerült megvalósítani, mégpedig megosztani az európai egységet. Ez a helyzet azt jelenti, hogy a cseh köztársasági elnök Európa közepén az orosz érdekeket veszi elsősorban figyelembe.

Václav Havel és többen, a politikai elithez tartozó politikusok közül, kifejezték azon véleményüket, hogy hiába vannak két évtizeddel a rendszerváltás és négygyel a prágai tavasz után, annak a veszélye, hogy újra orosz befolyásoltság alá kerüljenek, ismét bekövetkezhethet. Mégpedig ha nem figyelnek kellően oda rá, akkor hamarabb, mint gondolnák. Itt nem is Moszkva katonai, hanem az üzleti, mégpedig az energiaüzleti befolyásától tartanak²¹ és emellett a nukleáris biztonság fenyegetettségének növekedésétől.

Továbbá nem csak az energiapolitikára, hanem a cseh politikusok döntési képességére és a cseh pártok viselkedésére és értékeik megválasztására is hatással van vagy tud lenni a Kreml. Nem csupán a távoli, moszkvai események hatottak a cseh közéletre, hanem a Csehországban megjelenő egyre növekvő számú orosz üzleti körök.

Karel Randak, a cseh titkosszolgálat volt vezetője, aggályait fejezte ki az orosz jelenlét miatt Csehországban. Munkája során megfigyelte, mik voltak az első lépései az áttelepülni kívánó orosz lakosságnak. Kezdetben az alvilág irányításának átvétele zajlott 1992 körül, majd ezt követte a szervezett zsarolások időszaka, amikor már hivatalosabb vállalatokat alapítottak és a képviselőjük is biztosítottá vált. De végül elérték a fontos és akár stratégiaileg is jelentős iparágakat is, ahová a szinte rendelkezésükre álló korlátlan pénzmennyiség miatt könnyen be tudtak jutni²². Ez a kapocs, ami által tudják érdekeiket, akár saját magukét, akár a

²¹ The threat isn't from Russia's tank but the one business in which Russia leads the world: energy.

Feifer, Gregory és Whitmore, Brian: Czech Power Games: How Russia Is Rebuilding Influence In The Former Soviet Bloc (2010) Radio Free Europe Online:
http://www.rferl.org/content/Czech_Mate_How_Russia_Is_Rebuilding_Influence_In_The_Former_Soviet_Bloc/2168090.html Letöltés ideje: 2014. március 21.

²² Feifer, Gregory és Whitmore, Brian: Czech Power Games: How Russia Is Rebuilding Influence In The Former Soviet Bloc (2010) Radio Free Europe Online:
http://www.rferl.org/content/Czech_Mate_How_Russia_Is_Rebuilding_Influence_In_The_Former_Soviet_Bloc/2168090.html Letöltés ideje: 2014. március 21.

Kreml által sugalmazottakat, érvényesíteni a cseh politikán. Hiába cseh néven nyitják meg a vállalkozásokat cseh székhellyel, általában az irányítás legvégső szálán az orosz kormány kezében van. A nyugati cégekkel ellentétben, az orosz cégek állami irányítására és befolyására fontos figyelmet szánt a központi orosz külpolitika.²³

Ezen év augusztusában kölcsönös hadászati-, haditechnológiai-, fejlesztési- és együttműködési kezdeményezést indítottak útnak a két ország képviselői. Csehország szeretné az orosz helikoptergyártás és javítás folyamatát elsajátítani és ezt a tudást a NATO égisze alatt hasznosítani. Novemberi moszkvai látogatása során Václav Klaus részt vett a legjobb külföldi befektetőknek szóló ünnepélyen és találkozott Putyin elnökkel is. Árnyékot vetett ugyanakkor erre az évre is egy orosz kémtevékenységgel összefüggő cseh katonai elit esete. Három magas rangú katonai tisztviselőnek kellett lemondani a pozíciójáról, miután egy orosz kém folyamatosan információkat szerzett meg a katonai hivatalból. A legfontosabb adatok között voltak az amerikai radarbázisról szóló tervek, a nukleáris erőmű építéséhez és további nukleáris biztonsághoz kapcsolódó anyagok, valamint a NATO együttműködésről szóló hivatalos információk is.

2011-es év folyamán további kétoldalú megállapodások jöttek létre Prága és Moszkva között, amik legfőképpen Václav Klaus oroszbarát politikájának köszönhetőek. A külügyminisztérium továbbra is óvatosabban fogalmazta meg a véleményét a kritikusabb álláspontra helyezkedett ebben a témában. Medvedyev, az orosz miniszterelnök, a parlamenti választásokat követve rögtön Prágába látogatott a köztársasági elnök hívására. Az államfő ezzel is kifejezte azon véleményét, hogy nem kívánja a nem teljesen átlátható orosz választásokat, sem pedig az azt követően kialakult demonstrációk rendőri erővel történő elfojtását kritizálni. Az elnökkel egyetértők egyre kevesebben voltak, hiszen ezzel az oroszbarát politikával szemben álltak a cseh diplomácia hosszú távú irányelvei. A hivatalos évi külpolitikai értékelésben is megjelent, mint a jövőben megvalósítandó cél, hogy a köztársasági elnök és a kormány álláspontját közelíteni kell egymáshoz. A kívánt végeredmény egy egységes fellépésre való törekvés lenne, végső soron pedig a teljes azonosulás. Hiszen amíg nincsen meg a közös pont, addig nem tudnak következetes és összetartó politikát képviselni. Ennek hiánya pedig az ország befolyását és hitelét csökkenti a külpolitikai játékasztalon. A két kormány aláírt egy közös partnerségi megállapodást további modernizációs törekvésekre, nem gazdasági értelemben, hanem a korrupció ellenes küzdelem és a civil társadalmak erősítése érdekében. Márciusban pedig Karel Schwarzenberg megnyitotta az első megbeszélését az EU-Oroszország civil társadalmi fórumnak, ahol az

²³ A Vemex cég, ami a cseh gáz 12% szolgáltatója 2001 óta, orosz gázt adta el. A hiányos adatok ellenére is tudható, hogy a Gazprom adja meg a fő irányvonalat.

országok állampolgárainak és társadalmának együttműködésére és ezen kapcsolatok erősítésére szeretnének nagyobb hangsúlyt fektetni.

Stefan Füle, a bővítés és európai szomszédságpolitikáért felelős biztos továbbra is a kelet-európai politikát tartja kiemelendőnek. Nemcsak Csehországnak az egyik legfontosabb külpolitikai mozgató rugója, hanem az Brüsszelnek saját érdeke, hogy minél hamarabb felvegye a kapcsolatokat a Partnerség országaival számos területen és szorosabbra fűzze az együttműködést. A 2011-es év a Keleti Partnerség Program tekintetében veszített a kezdeti lendületéből és a célországok, nemcsak Ukrajna, hanem Fehéroroszország szkeptikus viselkedése megnehezítette a uniós és ezen belül a cseh közeledést. 2011 májusában Catherine Ashton és Stefan Füle kiadta az Az új válasz a változó szomszédság politikára című programot, ami a többet többért²⁴ elvvel kimondta, hogy a szorosabb együttműködés csak azon országokkal valósulhat meg, akik tesznek is érte. Ugyanakkor még ebben az évben a Visegrádi Négyek létrehozták a Visegrád 4 Keleti Partnerség programot, ami továbbra is a demokratikus átalakítási folyamatokat, a régiók közötti kooperációt és a civil társadalom fejlesztését támogatta. 2012-ben még mindig az egyik legfontosabb kérdés az orosz vízumkötelezettség eltörlésének ügye a cseh-orosz kapcsolatokban, amiben sok előrelépésről még nem lehet beszámolni, hiszen még a két ország közötti távon közlekedő repülőgép személyzetének is vízumkötelezettsége van.

Miloš Zeman megválasztásával, ellenfele Karel Schwarzenberg volt, 2013-ban újabb oroszbarát politikus került a Cseh Köztársaság elnöki székébe. A jelenleg köztársaság elnöki pozíciót betöltő Miloš Zeman határozott Oroszország politikával rendelkezik. A politikai baloldal felé húzó államfő az európai integráció mellett nagyon fontosnak tartja a Moszkvával való harmonikus viszony kialakítását. Nem csak múltbéli tapasztalatai segítették ezt a felismerést, hanem a szociáldemokrata párt kiválást követően a 2008-ban alapított pártja is, az SPOZ (Párt a Polgárjogokért). Többen állítják, hogy a párt orosz pénzbeli támogatást kap, mert a kampány vezetője illetve politikai jobbkeze nem más, mint a Lukoil (orosz állami gázvállalat) cseh képviselője, Miroslav Šlouf.

Véleménye szerint az orosz befektetések jót tesznek a cseh gazdaságnak és egy ilyenfajta kapcsolat fenntartása csak is áldásos lehet. Az európai integrációt ugyanakkor támogatja, bár felhívja a figyelmet hogy Brüsszelnek érdekében állna, hogy a kereskedelem és az energiabiztonság terén hangsúlyt fektessen a két régió kapcsolatára. Sőt Miloš Zeman azt is elképzelhetőnek tartja, hogy 20- 30 év múlva Moszkva csatlakozik az Európai Unióhoz. A gazdaság- és energiapolitika részéről mindenképpen érdemes lenne.

²⁴ 'More for more'-principle

Csehország szerepét egy szoros, de inkább csak gazdasági síkon működő kapcsolatként szeretné elképzelni a Kreml-lel, a politikai befolyás minimálisra csökkentésével. Baloldali nézetei miatt a szabad piac és kereskedelem révén mindenfajta konfliktus megelőzhető lenne. Nagy hangsúlyt helyez a gazdasági diplomáciára. Továbbá véleménye szerint az EU-nak el kellene ismernie és fogadnia, hogy a Krím félsziget már Ukrajnához tartozik.

Csehország bizonytalan és kétkedő orosz politikája Petr Nečas 2013-as kormánybukásával eltűnt. Az újonnan kinevezett kormány döntései azonban nem mindig voltak egyöntetűen sikeresek. A legjobban vitatott diplomáciai személy kinevezése, Vladimir Remek nagykövet jelölése, világosan mutatta, hogy a moszkvai nagykövet személye igencsak fontos érdekek határozzák meg. A kérdéses diplomatának igen sokfajta és igen sokrétű tulajdonságoknak kell, hogy a birtokában legyen, a stratégiai fontos tisztség betöltéséhez. A kinevezést követően a média rögtön megjelentette hogy az új nagykövet személyével és politikájával az emberi jogok lekerülnek a napirendről. Hiszen tudvalevő, hogy Vladimir Remek nemcsak kiterjedt kapcsolati hálózattal rendelkezik Oroszországban, de ő volt az első cseh, sőt, az első nem szovjet-amerikai asztronauta is, aki nem melleleg Moszkvát nem kritizáló véleményéről ismert.²⁵

IV. Csehország a nyugati integrációban

A cseh döntés, mely szerint a Nyugat politikája felé szeretne felzárkózni, már az 1990-es évek elején megtörtént. Csehország mind az Észak Atlanti Szerződés Szervezetéhez való csatlakozásával (1999), mind pedig az Európai Unióba lépésével (2004) jelezte a Nyugat felé, hogy kész egy aktív közép-európai állam szerepét betölteni. A NATO-hoz és az EU-hoz való csatlakozás nemcsak a cseh érdek miatt volt fontos, hanem egyfajta megerősítésként szolgált, hogy Csehország igenis a nyugati világ része a Szovjetunióval való közös múltja ellenére is, amit immáron szeretne maga mögött hagyni. Természetesen a társulási szerződésekkel elsődleges céljuk a biztonság, a stabilitás, a gazdasági növekedés és magasabb szintű jólét megteremtése volt. Ugyanakkor a felmerülő problémák kezelése nem mindig az EU égisze alatt rendeződött. Sokszor cseh szempontból releváns kérdésekre a megoldás bilaterális alapon született meg.

²⁵ Progetto Repubblica Ceca - www.progetto.cz

Két igen fontos irányvonalat is kitűzött a cseh külpolitika az integrációba való belépés után: az emberi jogok védelmét, a demokrácia elterjesztését, illetve kibontakozásának elősegítését és fenntartását az arra rászoruló országokban (Cseh Köztársaság kormánya 1999, 2003). Az ezen politika melletti kiállás következményeként 2011-től 2014-ig Csehországot az ENSZ Emberi Jogok Tanácsába választották. Nagy örömmel vette a cseh kormány ezt a nemzetközi elismerést, ami mutatja elkötelezettségüket az emberi jogok védelméért és további eredmények eléréséért.

Sajnos azonban a politikai teóriák és a külpolitikai irányvonalak megállapítása komoly problémát okoz a cseh kormánynak. A cseh külpolitika, megfelelő érdeklődés és a kulcsfontosságú érdekek hiányában, nem egészen kiforrott, mondhatni bizonytalan és kevésbé hatékony. Sokáig a legutolsó külpolitikai koncepció és biztonsági stratégia 2003-ban volt elfogadva, ami csak a 2003-2006 közötti időre korlátozódott (Cseh Kormány 2003.). Legközelebb csak 2010-ben kezdett el a külügyminisztérium egy új külpolitikai-és stratégiai tervet előkészíteni és elfogadni. Ebből az a következtetés vonható le, hogy csak akkor vált lényegessé bármilyen államközi kapcsolat, ha abból fontos politikai kérdés lett, érdek fűződött hozzá, vagy lehetséges hatása volt a cseh belpolitikára.

A Kelet-Európára irányuló cseh külpolitika egészen a 2000-es évek közepéig hiányzott. Sajnos a közvélemény a keletet és a keleti nemzeteket sokáig sztereotípiák által ítélte meg. Többek közt antidemokratikus, alulfejlett országokra gondoltak, ha a keleti térség államai kerültek szóba. Nem csak az előítéletek, hanem a média közvetítő kétes hangja is megosztotta a társadalmat és így kezdetben az amúgy is bizonytalan, újonnan keletkező keleti politikára még nagyobb teher rakódott. Ami még sebezhetőbbé tette a kezdeményezést az, hogy ez a változóhoz hozzáállás nem teremtett egységet. Nem kövacsolta össze a politikai elitet egy közös cél és fellépés felé.

A kibontakozó nemzetközi érdeklődés elsősorban Lengyelország, Szlovákia, Ausztria, Németország és a balti államok felé irányult. A 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozás megváltoztatta a külpolitikai irányultságot és más régiók kaptak nagyobb hangsúlyt és szerepet. Ezt bizonyítja, hogy a belépést követően Csehország figyelme a szomszédos uniós országokról áttevődött és jobban fókuszált az EU-val határos országokra, valamint a posztszovjet térségre.

Kezdetben ez a figyelem azonban meglehetősen szelektív volt, nem terjedt ki tág politikai és gazdasági spektrumokra. Középpontjában a demokratikus kezdeményezések és átalakítások, valamint az emberi jogok védelme voltak. 2004-ben a cseh külügyminisztérium

egy speciális részleget hozott létre, ami a demokratikus átalakítások elősegítésére és az emberi jogok védelmére volt hivatott²⁶, az ebből hiányt szenvedő államokban.

V. Az amerikai radarbázis telepítésének terve Csehországban

2007-es év kétségtelenül az egyik legkritikusabb pontja a cseh-orosz kapcsolatoknak. Az egyre hűvösödő viszony hamar fordult át ellenségessé. Ebben az időben formálódott azaz elképzelés, hogy Közép-Európába egy rakétavédelmi rendszert telepítene az Amerikai Egyesült Államok kormánya, melynek egy-egy részét Cseh- és Lengyelországba tervezték megépíteni. Az amerikai elképzelés szerint a tárgyalta rakétavédelmi rendszer azért szükséges, mert fokozná a biztonságot nemcsak a régióban, hanem egy esetleges közel-keleti vagy észak-koreai fenyegetés ellen is tudna védelmet nyújtani. A cseh kormány kijelentette, hogy hajlandó tárgyalni egy esetleges radarállomás telepítéséről. A tervek egy Prágától körülbelül 60 km lévő települést, Brdy községét jelölték ki az építkezés helyszínének. Leszögezték a tervben hogy az építés nem Oroszország ellen szól, hiszen a csehek nem tekintenek Moszkvára ellenséges szándékkal.

Természetesen Oroszország, az amerikai radarbázis létrehozását Csehországban, azonnal fenyegetésnek vette és diplomáciai úton lendültkímadásba. Erre példa azon számos nyilatkozatok egyike, mely jelezte, hogy a radarbázis megépítésére válaszul az orosz rakétákat fogják Európa felé fordítani. Nyikolaj Szolovcov szerint 'amennyiben a két közép-európai államban megépülnek az amerikai létesítmények, úgy Oroszország kész nukleáris rakétáit az említett országok felé irányítani'²⁷. Némi gondolkodási idő után Moszkva kijelentette, hogy hajlandó kompromisszumot kötni. Felajánlásuk szerint Amerika használhatná az azerbajdzsáni bázist, de akkor tekintsen el attól, hogy épít egy újat. Majd egy hónappal később a dél-oroszországi támaszpontot is alku tárgyává tették. De ezt az amerikaiak nem fogadták el, és nem tekintettek el a cseh-lengyel radarbázis létrehozásának lehetőségétől.

A cseh kormányt meglepte, hogy a Kreml hajlandó tárgyalni és nem zárkózott el az esetleges megoldásoktól. Így a nyár folyamán megindult a kommunikáció a két ország között, de sajnos nem tudtak megállapodni.

²⁶ Kratochvil, P. és Tulmets, E. (2007) *Checking the Czech Role in the European Neighbourhood* Friedrich Ebert Stiftung

²⁷ Moszkva nem kér a rakétákból- Online: <http://nol.hu/archivum/archiv-436225-244962>

2008-ban a cseh kormány aláírta a SOFA²⁸ egyezményt, ami alapján amerikai csapatok jelenléte megengedetté vált Csehország területén. Ezen engedély természetesen csak a tervezett radarbázis építésének idejére szólt. A másik eredmény, hogy a NATO vezetői úgy döntöttek Bukarestben, hogy nem csak megépíteni szeretnék a bázist, hanem integrálni az észak-atlanti szervezet védelmi rendszerébe.

Oroszországban a szerződés aláírásakor már Medvegyev kezében volt az elnöki hatalom, aki szintén fenyegetésnek érezte a radarbázis megépülésének tervét. További orosz katonai személyek hivatkoztak arra, hogy az építéssel megsértik a katonai egyensúlyt Európában (Szergyukov²⁹). Ugyanakkor az előkészületi műveletek tovább folytatódtak, ami még jobban bosszantotta Moszkvát. Végül utolsó javaslatával, mely szerint rendben, építsék meg, de legyen orosz megfigyelő az állomáson, nem aratott egyértelmű sikert. Több cseh politikus látta maga előtt azt a víziót, amint Csehország földjére a kormány kérésére orosz katonák érkeznének és azonnal elutasították a lehetőséget. A megosztott cseh politikai életben komoly viták alakultak ki az orosz felajánlásra.³⁰ A Cseh Biztonsági Információs Szolgálat ugyanakkor felhívta a figyelmet, hogy adataik alapján az orosz kém tevékenység jelentősen megnőtt a 2007-es évtől. Itt egyértelmű, hogy a növekedés összefügg a katonai bázis építésével. A külügyminiszter kijelentette, hogy Oroszország azért ellenzi ennyire a tervezetet, mert még mindig úgy gondolja, Csehország az ő befolyása alá tartozik. A cseh elnök úgy reagált, hogy nem kell Oroszországtól engedélyt kérniük, ha egyezményt akarnak aláírni az amerikaiakkal és radarbázist építeni. Pavel Stefka, vezérkari főnök pedig azt nyilatkozta, hogy a telepítendő berendezés amúgy sem lesz képes követni az orosz területen zajló mozgásokat.³¹ A további reakciókból kitűnik, hogy az egész társadalmat megosztotta ez a kérdés. Nem csak a cseh ellenzéki pártok, euro párti zöldek és kereszténydemokraták, hanem felmérések szerint a cseh lakosság mintegy 70 százaléka ellenezte az amerikai radarállomás telepítését. Ennek megmozdulása a 'No Bases Initiative' nevű kezdeményezés volt, mely békés módon, népszavazás útján szeretne volna elérni, hogy a radar ne épülhessen meg. Ezzel szemben a miniszterelnök és pártja, az euroszeptikus ODS (Polgári Demokrata Párt) támogatta a támaszpont létesítését. Václav Havel, volt cseh elnök is a támogatók körébe tartozott.

²⁸ Status of Forces Agreement http://prague.usembassy.gov/united_states_and_czech_republic_sign_sofa_.html

²⁹ "Úgy véljük, hogy az amerikai rakétavédelmi rendszer komoly destabilizáló tényező, amely jócskán befolyásolhatja a regionális és globális biztonságot" – Szergyukov forrás: MTI- Rakétapajzs helyzetjelentés <http://kitekinto.hu/amerika/2007/04/24/raketapajzs-helyzetjelentés/2/#.Uw6Id15rUy4>

³⁰ Amikor Condoleezza Rice amerikai külügyminiszter Prágába érkezett aláírni a SOFA egyezményt, a cseh Szociáldemokrata párt meghívta Jevgenij Buzhinsky orosz tábornokot.

³¹ Pavel Stefka- A cseh vezérkari főnök védte az amerikai radarrendszert- MTI http://kitekinto.hu/europa/2007/01/31/a_cseh_vezerkari_fnok_vedte_az_amerikai_radarrendszert/#.Uw6F9I5rUy4-

A védelmi szerződés aláírását követő napon az Oroszországot és Csehországot összekötő Barátság olajvezeték hozama drasztikusan, szinte nullára csökkent. A Trasneft, orosz vállalat úgy nyilatkozott, hogy a leállásnak nincsenek politikai okai, csak gazdasági. A véletlen egybeesést, mely szerint Oroszország nemtetszésének adott hangot az olaj stoppal, a politikáját fenyegető amerikai bázis létrehozása ellen, a Kreml elutasította.

Többen megkérdőjelezték Moszkva hitelességét, de hivatalosan senki nem kérte számon. Csehország a szükséges olaj 70%-át kapja³² ezen a vezetéken keresztül. A történetek alapján érthető, hogy miért lett ezután fontos célkitűzés a cseh külpolitikában az energiabiztonság kérdése. A 2009-es évre azonban a viták és az indulatok lecsendesültek mind a két oldalon. Barack Obama és kormánya megváltoztatta álláspontját a közép-európai rakétavédelmi rendszer kapcsán, aminek megvalósítását egyelőre felfüggesztették. Ugyanakkor nem csak az amerikai részen változott meg a politikai hozzáállás, hanem cseh oldalról is, mert a kormánypárt, Mirek Topolánek kormánya bukásával, a projekt lekerült a parlament programjáról. Így a cseh-orosz kapcsolatoknak ezen legkritikusabb pontját a politika változása és az idő múlása megállította. Sőt a két ország közötti kommunikáció egy ismét élénkülő viszony kialakulását vetítette előre.

VI. Koszovó elismerésének kérdése

Koszovó függetlenedési törekvése illetve annak megítélése is hűvös viszonyt eredményezett 2008-ban Prága és Moszkva között.

Koszovó elismerésének kérdésében a cseh álláspont az európai uniós nézőpontot követte. Az unió tudomásul vette Koszovó függetlenedését, de nem ismerte el. Végül egyen- egyenként a tagállamokra bízta a megítélést. Ezután Csehországnak saját magának kellett döntenie. Oroszország határozottan tagadta és ellenezte az újonnan alakult ország elismerését. Prága a világ országai közül 41.-ként csatlakozott a Koszovó függetlenségét elismerők közé. 2008 júniusában megnyitotta nagykövetségét Pristinában.³³ Azonban ez a döntés a cseh politikai életbennem kapott egyhangútámogatást. A baloldal ellenezte az elismerést azzal indokolva, hogy így a Balkánon romlik a biztonsági és politikai helyzet.

³² *Czechs in front line of Russian moves to hike price of Urals oil*

Online: <http://www.ceskapozice.cz/en/business/companies/czechs-front-line-russian-moves-hike-price-urals-oil>

³³ *Czech Republic opens its embassy to Pristina, Kosovapress. 2008-07-16*
<http://www.kosovapress.com/en/>

VII. A cseh szerepvállalás a Keleti Partnerségben

Amint a csehek figyelme az Unióval keletről határos országokra terelődött, felismerte, hogy ez egy olyan terület, ami még nem jelent meg az EU politikai prioritásai között. A kialakuló lengyel-svéd Keleti Partnerségi kezdeményezés fontossága iránt Csehország határozott, támogató magatartást mutatott a kezdetektől fogva. Ezt az EU égisze alatt indult programot szívéüknek, de legalábbis az egyik legfontosabb külpolitikai elköteleződésüknek tartja Prága, ami a hat volt szovjet államot: Örményországot, Azerbajdzsánt, Fehéroroszországot, Grúziát, Moldovát és Ukrajnát foglalja magában. Szinte már saját politikájuknak tekintik Keleti Partnerség Programot, hiszen elindítása Prágában a 2009-es cseh EU elnökség alatt került napirendre és elfogadásra. A több száz millió eurós költségvetéssel indított kezdeményezésfontosítás szoros elköteleződést szeretne a keleti régióban megvalósítani.

A EU minden áronsarkalatos és objektív célokat szeretne csak a volt szovjet területeken megvalósítani, Oroszország kikerülésével. Ezek közül az első lépés egy olyan harmonikus együttműködési kapcsolat kialakítása azokkal az országokkal, amik egyelőre távol vannak az EU- és a NATO csatlakozási lehetőségétől. A második cél az energiapolitikai kooperáció fontosságának kiemelése. Ezen belül az EU olaj és gáz kiszolgáltatottságának csökkentése Oroszországtól. Ez a probléma még nyomatékosabbá és figyelemfelkeltőbbé vált az orosz-ukrán 2008-as gázvita után. A cseh nézőpont szerint nagy hangsúlyt kell helyezni a demokratikus államrendezkedés elősegítésére, az emberi jogok elismerésére és betartására, illetve a szociális fejlődés támogatására

De mi is volt az indok, ami Csehország, mint közép-európai állam figyelmét a volt szovjet államokra irányította?

A 90-es évek 'vissza Európába' politikája és a 2004-es sikeres EU csatlakozást követően Csehországnak fejlődni és új perspektívát kellett nyitnia. Így fordult figyelme a keleti, még nem uniós országok felé. A terület jelentősége és fontossága a 2009-es cseh uniós elnökség közeledtével egyre jobban előtérbe került. A késői felismerés indokai között megtalálható, hogy az itt lévő államok orosz befolyásoltságára számítottak, amit a cseh politika nem szívesen fogadott el. Valamint a közös határ hiánya a volt szovjet régióval, illetve a határon túli cseh kisebbség nem létezése. Itt célszerű megjegyezni, hogy Csehország területén az ukrán kisebbség az egyedülszámottevő kelet-európai etnikum és létszámuk ugyan jelentős, de politikai téren elhanyagolható. A fokozott odafigyelést elősegítette a Visegrádi Együttműködés politikája és az új piac lehetőségének feltárása.

Csehország az uniós csatlakozási tárgyalások alatt, már a lehető leghamarabb, 2000-ben, ellentétben Magyarországgal és Lengyelországgal, bevezette a vízumkötelezettséget a tőle keletebbre fekvő (és nem EU-hoz csatlakozó) országok, így Oroszország, Ukrajna és Fehéroroszország felé. A bevezetés elkerülhetetlen volt, hiszen az EU-s tagság schengeni zóna politikája nehezen megkerülhető, tehát a határok egymás közötti megnyitása elvárt. Az elsietett lépéssel azonban Csehország figyelmen kívül hagyta, hogy ezen döntés nehezíteni fogja a kereskedelmet és az országba utazók vízum megszerzését.

Prága, a keleti nyitás késői felismerésének hátrányát igyekezett mihamarabb felszámolni és intenzív politizálásba kezdett a partnerség államaival. A 2009-es soros elnökség hatalmas lökést adott a térség felé irányuló cseh politikának. A tagállamonként változó külpolitikának vannak közös elemei pl.a demokrácia támogatása, és emellett a legfontosabb kulcsszavai a stabilitás, az energiapolitika és a konfliktus megelőzés.

A Keleti Partnerség projektben Csehország legfontosabb célkitűzése az Ukrajnával való sikeres tárgyalások elérése, az együttműködéshez kialakítása, a Fehéroroszországgal való kapcsolatfelvétel és -tartás. De emellett fontos szerepet kap Grúzia, Örményország, Azerbajdzsán és Moldova is. A központi kérdések közé tartozik a vízumkötelezettség megszüntetése, illetve a még fennálló költségek csökkentése, az infrastruktúra fejlesztése, a gazdasági kapcsolatok és esetleges szabad kereskedelmi megállapodások előkészítése. A kezdeti, 2009-es javaslatok Csehország Keleti Partnerségi politikájához a következők: Grúzia esetében egy esetleges újabb konfliktusra való felkészülés Dél-Osztétiában. Óvatos fejlesztés Ukrajnában, mert egy nem várt gazdasági vagy politika krízis könnyen erőszakba torkolhat. A moldáv parlamenti választásokra is figyelmet kell szentelni és Azerbajdzsánban egy állandó diplomácia képviselést létrehozni.³⁴

Gazdasági kapcsolatokat minden országgal létesítettek és ezek a 2000-es évek közepére aktívan erősödtek, bár a 2009-es válság hatására intenzitásuk csökkent, de továbbra is jelentős maradt.

Természetesen Moszkva gyanakvóan figyelte a célok megvalósulását. 2010 és 2013 között változó intenzitással, de mindig is kulcsfontosságú politikai cél volt a Keleti Partnerség Program folytonos támogatása, a tagországok elősegítése és jövőbeli fejlődésük felkarolása.³⁵

³⁴ Dostal Vit és Nekvapil Vaclav és Thim Michal (2009) *Agenda for Czech Foreign Policy 2009* Association for International Affairs, Prague

³⁵ A 2014-es célkitűzések között szerepel a program további patronálása (a 2013-as fejlődésben kialakult kudarcokat követően is). Az áprilisban tervezett prágai mini csúcs lesz az év eseménye ezen a téren.

Ukrajna

Az ukrán narancsos forradalom³⁶ idején a cseh külpolitika még nem igazán érdeklődött Ukrajna felől. Az érdektelenséget és a korlátozott formájú megnyilvánulásokat a cseh külügyminisztérium utólag éles kritikával illette. Érdemes megjegyezni, hogy Csehország területén jelentős számú ukrán kisebbség él. 2009-es adat szerint: külföldi tartózkodóknak 30%-a, vagyis mintegy 130.000 ukrán (Cseh Statisztikai Hivatal 2010) él legálisan, életvitelszerűen az országban. Nem elhanyagolható az illegális vagy csak alkalmi munkára érkezők létszáma sem. De ez a létszámú kisebbség nem hozott létre szorosabb politikai együttműködést a két ország között. A 2009-ben létrejött projekt az ukrán demokratikus berendezkedés erősítésére, az európai orientáltság támogatására, ezek mellett az etnikai feszültségek feloldására és az EU csatlakozás folyamán összegyűlt cseh tapasztalatok megosztására törekedett. Természetesen Csehország szerette volna, ha Ukrajna mielőbb közeledne az EU politikájához, így a köztük lévő viszonyt is mélyíteni lehetne. Sajnos a 2011-es év diplomácia szempontból nem volt túl sikeres, mivel két cseh diplomatát kémkedés vádjával kiutasítottak Ukrajnából. Csehország kritizálta az ukrán politikai fejleményeket. Petr Necas kijelentette, hogy addig nem fogja támogatni a társulási szerződés aláírását Ukrajna és az EU között, amíg Julia Timoshenkot nem engedik ki a börtönből. A 2014. év eleji orosz beavatkozást Ukrajna területére mélységesen elítélte.³⁷ Segítségüket fejezték ki és 38 majdani sérült tüntetőt szállítottak Csehországba kezelésre. Politikai szinten Karel Schwarzenberg fejezte ki legmarkánsabban a véleményét, aki Putyin megszállása és a náci Anschluss között vont párhuzamot³⁸. Azonban az oroszok ellen meghozandó gazdasági és politikai szankciókkal óvatosan fenyegettek.

Grúzia

A cseh- grúz kapcsolatok a 2004-es jelentés szerint barátságosak és fontosak mind a két fél számára. Már a 2008-as háború kitörése előtt Csehország aggodalmát fejezte ki a megnőtt orosz katonai jelenlét miatt Abkhazia területén. A grúziai háború alkalmával azonban határozottabb véleményt nyilvánított a cseh külügyminiszter, Karel Schwarzenberg³⁹, de hiába, mert a cseh politikai életnek nem sikerült egységes állásponttal képviseltetni magát. Az

³⁶ 2004-es ukrán elnökválasztások kapcsán tört ki

³⁷ The Economist- *More timid than the Poles* (03.6. 2014)

Online: <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2014/03/czech-and-slovak-views-ukraine>

³⁸ Jack Moore- *Crimea Invasion: 'Putin Acting Like Hitler' in Ukraine Land Snatch* (2014.03.02)

Online: <http://www.ibtimes.co.uk/crimea-invasion-putin-acting-like-hitler-ukraine-land-s snatch-1438714>

³⁹ Lazarová Daniela- *Czech political scene split over Georgia interju*-Radio Prague 2008

<http://www.radio.cz/en/section/curaffrs/czech-political-scene-split-over-georgia>

ötnapos grúz-orosz háború és a körülötte kialakult nemzetközi vitafórumok előtt a meglepő helyzet állt elő a konfliktus kapcsán, hogy a külügyminisztérium és az elnök egymással nem egyező álláspontot képviselt. Míg kormány kijelentette, hogy támogatja Grúzia teljes területi függetlenségét és szuverenitását, amit ebben az esetben Oroszország veszélyeztet és provokál. Addig Klaus elnök és számos cseh szociáldemokrata⁴⁰ nyilatkozatában arra az álláspontra helyezkedett, hogy ez a konfliktus mind két fél hibája és elítéli a csak orosz felelősség elismerését. Ennek okán és hatására Grúzia NATO csatlakozását sem ajánlja, hiszen ez is további problémát okozhat a jövőbeli Oroszországgal való kapcsolatokban.⁴¹ A cseh társadalom és média az 1968-as prágai események párhuzamát vélte felfedezni a grúziai eseményekben. Elnyomó és agresszív hatalomnak minősítették Oroszországot, aki mit sem törődve Grúzia függetlenségével és döntéseivel, beavatkozott és befolyásolta a volt szovjet tagköztársaság politikáját. A 2009-es célkitűzések szerint 2011 és 2017 között Grúzia központi politikai figyelmet fog kapni. A helyi együttműködések, a társadalmi közösség fejlesztése és a korrupció ellenes harc lesz a program középpontjában.

Fehéroroszország

2000 elején még a cseh hivatalos külpolitikai irányelvek között nem szerepelt egy szorosabb vagy egyáltalán bármilyen politikai kapcsolat felvétele Fehéroroszországgal.⁴² Ez a helyzet azonban hamar megváltozott. Lukashenko elnök és a rezsimje elleni fellépés rangos helyre került a cseh nemzetközi kapcsolatok palettáján. A 2002-ben, Prágában megrendezett NATO csúcsertekezletre érkezni kívánó fehérorosz államfő vízumkérelmét, nem törődve a fenyegetéssel, a cseh állam elutasította⁴³. Azon indok miatt, hogy Csehország nem szeretne hozzájárulni a fehérorosz elnök pozíciójának erősítéséhez és hatalmának törvényesítéséhez az országában. Emellett felhívták a fehérorosz elnök figyelmét az emberi jogok betartásának és betartatásának kötelezettségére.

Csehország innentől kezdve aktívan támogatta az ellenzéket közvetett és közvetlen eszközökkel: a Civic Belarus⁴⁴ elnevezésű nemzetközi szervezetet, ami demokratikus kezdeményezéseket, cenzúra nélküli szabad médiát és társadalmi fejlődést hivatott létrehozni és erősíteni. A kezdeményezést 2004-ben alapította többek között Václav Havel (köztársaság volt elnöke), Petr Bratský (a cseh parlament szenátora), és Marek Svoboda (People in Need

⁴⁰ Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)

⁴¹ Máša, Pavel - *A Czech View of Russia*, Aspen Review Central Europe, 2/2013

⁴² Report on the Foreign Policy of the Czech Republic between January 2000 and December 2000 Oldal: 142-143- Published by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

⁴³ <http://www.radio.cz/en/section/news/news-of-radio-prague-638#1>

⁴⁴ <http://civicbelarus.org/en>

szervezet emberi jogi biztosa). A 2006-ban a cseh külügyminisztérium az Európa Tanács Parlamenti Gyűlésével közösen nemzetközi konferenciát szervezett Prágában, hogy az esedékes fehérorosz választásokra hívja fel a nemzetközi politika figyelmét. Nemcsak az ellenzék támogatása, hanem a lakossági demokratikus kezdeményezések felkarolása, az egyszerűsített vízumszerzéslehetősége, tanulmányi ösztöndíjak létrehozása és népszerűsítése volt a középpontban.⁴⁵További lehetőséget is kihasznált Csehország, hogy Lukhasenko figyelmét felhívja, hogy az emberi jogok védelme fontos és kikerülhetetlen alapkőve a cseh külpolitikának. Tehát ezek érdekében és a további együttműködés reményében célszerű lenne fehérorosz lépéseket tenni. A 2009-ben Prágában megrendezésre került Keleti Partnerség Program alkalmánis megmutatta a cseh kormány, hogy elhatározásait politikai eszközökkel is képes érvényesíteni. A csúcsertekezletre természetesen Fehéroroszország is kapott meghívást, azonban felhívták Minszk figyelmét, hogy Lukashenko elnök személye nem szívesen látott és helyette más képviselőt küldjenek a találkozóra. Ezután még jobban megerősödött az a cseh politika, ami a hosszú távú támogatást nyújt a fehérorosz civil szervezetnek, és a független média⁴⁶ létrehozásában közre működik. Sajnos azonban meg kell jegyezni, hogy a 2010 elején Fehéroroszország figyelmét és kötelékeit inkább Oroszország felé szeretné tovább erősíteni és ezért lelassultak a Keleti Partnerségben már elért kezdeményezések és azok hatásai.

Moldova

Csehország 2005-ben nyitott nagykövetséget Moldovában, majd a 2009-es évtől módszeres politikát folytatott. A fejlesztési együttműködésben főszerepet a vízgazdálkodás pozitívizálása, a környezet és népegészségügy javítása, a közszféra demokratikusabbá tétele, a civil részvétel támogatása és erősítése kapott.

Örményország

A kölcsönös hivatalos látogatások mellett a gazdasági kapcsolatok erősítése emelhető ki. Továbbá 2013 májusában megnyílt a Cseh Nagykövetség a Lengyel Nagykövetség épületében Jerevánban⁴⁷.

⁴⁵ Report on the Foreign Policy of the Czech Republic between January 2006 and December 2006 Oldal: 92-93- Published by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

⁴⁶ European Radio for Belarus (2005)

⁴⁷ Ezzel a lépéssel immár mind a hat keleti partnerség tagországban működik cseh diplomáciai képviselő.

Azerbajdzsán

Csehország sokáig kevés figyelmet fordított Azerbajdzsánra, sőt majdhogynem semmilyen kapcsolat nem alakult ki a két ország között. Hiszen 2004-es jelentésekben sincsen még semmilyen fontosabb politikai és gazdasági kapcsolatról beszámoló jelentés a két ország viszonyában. Jelentősége a Nabucco gázvezeték projektje során értékelődött fel, amikor az uniós és cseh energia függőség nagyobb figyelmet kapott. Azerbajdzsán 2005-ben már megjelenik mint jelentős szerepet betöltő cseh partner a dél-kaukázusi régióban. Fontos diplomácia állomás, hogy 2010-ben megnyílt az első cseh nagykövetség Bakuban. A kezdeti barátságosabb lépések után 2013-ban már hűvössé vált a viszony. Ennek egy része a térségbe áramló feltétel nélkül támogatott cseh export, másrésről pedig a emberi jogok védelme kapcsán tett kijelentések okozták. Egy diplomácia találkozó alkalmával Schwarzenberg, Aliyev⁴⁸ rezsimjét 'egy erős családi diktatúrának' titulálta, amin nem csak az azeriak méltatlankodtak sokáig, hanem Milos Zeman is. Aki felhívta a figyelmet, hogy ilyen félmondatok nagyban befolyásolhatják és rossz fényt vethetnek a cseh vállalatok stabilitására az azeri piacon. Számos cseh politikus kísérté figyelemmel az azeri elnökválasztást, melynek nyertese ismét Aliyev lett⁴⁹.

VII. A 2009-es cseh soros elnökség és az orosz reakciók

A cseh-orosz politikát nagyban befolyásolta, hogy 2009 első felében a Cseh Köztársaság lett az Európai Unió soros elnöke. Az cseh elnökség három E-betűvel foglalta össze a politikájában leginkább elérni kívántakat. Ez a gazdaság, az energia és az Európai Unió szerepe a világban⁵⁰. Ezen prioritások mind szerepet játszottak az Oroszországgal való kapcsolatokban. Ebben a hat hónapban a legfőbb politikai diplomáciának nem csak a cseh állam érdekeit, hanem az EU közös kül- és biztonságpolitikáját is képviselnie kellett.

⁴⁸ 2003 óta Azerbajdzsán elnöke, aki a világ egyik legkorruptabb kormányát vezeti a Transparent International szerint- Online: <http://www.theguardian.com/news/datablog/2012/dec/05/corruption-index-2012-transparency-international>

⁴⁹ Bár többen hangot adtak annak a véleménynek, hogy hiába volt ott számos nem csak cseh, de európai megfigyelő is a választások menete és eredménye közel sem mondható tisztának és véletlennek. Fisher Max-*Azerbaijan released election results before voting had even started* Online: <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2013/10/09/oops-azerbaijan-released-election-results-before-voting-had-even-started/>

⁵⁰ E's: Economy, Energy, European Union in the world- Report on the Foreign Policy of the Czech Republic 2009- Prague 2010. https://www.mzv.cz/file/522235/Report_on_the_Foreign_Policy_2009.pdf

Ukrán- orosz megbékélés

Az első feladat az Ukrán- Orosz Gazprom megbékélés tető alá hozása volt. A vita már 2006-ban elkezdődött és 2009 elejére egészen odáig eszkalálódott, hogy Moszkva úgy döntött, hogy leállítja a gázvezeték hozamát. Ez a vezeték Ukrajnán át Európába szállít gázt, tizenhét országnak biztosítva részlegesen vagy teljesen az ellátását. A vitás kérdést a szállítási költségek visszafizetésének elmaradása és a gáz köbméterenkénti árnövekedése okozta, amit Kijev teljességgel elutasított. A cseh mediátor szerepnek köszönhetően a Gazprom és a Naftohaz vezetői és képviselői tárgyaló asztalhoz ültek Brüsszelben. Céljuk, hogy a felmerülő nehézségeket mindenképpen elhárítsák és megvédjék az EU tagállamokat a jövőbeli gáz problémáktól. A Kreml és Ukrajna aláírt egy ellenőrző egyességet az ukrán gáz tranzitról.⁵¹ De Oroszország finoman kimutatta, hogy ehhez az EU-nak semmi köze sincsen. Ezt példázva 2009 január végén egy Moszkvában rendezett orosz-ukrán csúcsertekezleten megvitatták a gázszállításához fontos technikai feltételeket Oroszországból Ukrajnába.⁵² A cseh kormány a közvetítés sikerét örömmel fogadta, de ugyanakkor látta, hogy a felmerült kérdés még nem megnyugtatóan rendeződött, ezért teljesen nem lehet megelégedni a problémáról.⁵³ Láthatóan a cseh- orosz kapcsolatokban továbbra is kiemelt helyet foglalt el az energiabiztonság kérdése.

Nabucco gázvezeték és Déli Áramlat

A cseh kormány ezután központi feladattá tette a Nabucco vezeték és a Déli Áramlat projektjét. A cél az lenne, hogy az EU kiszolgáltatottságát az Oroszországból érkező gázvezetékétől szüntessék meg vagy tegyék kevésbé függővé.⁵⁴ Csehország úgy látta, hogy a Déli Áramlat megépítésével fellendülés, stabilizáció és biztonság érhető el Dél-Kaukázus, Közép-Ázsia és a Közép-Kelet bevonásával. Fontos előrelépés lehetne az energia együttműködés, a biztonság és a szállítás-közlekedés terén, ha a tervezett építkezések

⁵¹ Gazprom Online: <http://www.gazprom.com/press/news/2009/january/article67824/>

⁵² Government of the Czech Republic Online: <http://www.vlada.cz/en/media-centrum/aktualne/russia-and-ukraine-receive-signed-monitoring-agreement--51644/>

⁵³ Barroso, Jose Manuel: *EU taken hostages to Russia-Ukraine gas dispute* 2009 Brussel http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-09-12_en.htm?locale=en

⁵⁴ Iago,ab D.-Barroso: *EU taken hostage to Russia-Ukraine gas dispute* 2009 Europolitics <http://www.europolitics.info/barroso-eu-taken-hostage-to-russia-ukraine-gas-dispute-artr146550-10.html>

⁵⁵ The Czech presidency of the European Union Online : <http://www.eu2009.cz/en/news-and-documents/news/czech-presidency-welcomes-progress-achieved-in-gas-talks-6552/>

⁵⁶ <http://www.euractiv.com/energy/czechs-push-nabucco-gas-pipeline-news-221026>
http://eeas.europa.eu/energy/s_corridor/index_en.htm

Solana, Javier (EU High Representative for the Common Foreign and Security Policy: *Southern Corridor New Silk Road Summit* 2009 Május Prága
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/discours/107599.pdf

elkezdődhetnének és a projekt megvalósulhatna. A 2009 májusában szervezett Déli Áramlat konferenciára meghívták az azerbajdzsáni-, az egyiptomi-, a grúzai-, a kazahsztáni-, türkménisztáni-, üzbegisztáni- és török küldöttséget, és ott volt Oroszország és Ukrajna képviselője is. Moszkva hiába volt jelen, nem támogatta a kezdeményezést. Számára a megépülő vezeték azt jelentené, hogy sem a terület, sem pedig a gázvezeték nem az ő ellenőrzése alatt lenne. Vagyis orosz felügyelet és hatalom nélkül is jutna gáz Európába, ami így csökkentené a jelentőségét, illetve kevesebb gázt tudna eladni. Így inkább szeretné megőrizni az eddig kialakult pozícióját és erőviszonyait minden fajta új vezetékek építése nélkül. Az elfogadott tervezet alapján létrehozott Prágai Nyilatkozatban felszólítják a résztvevőket a konkrét mérések és lépések megkezdésére, továbbá a kormányközi megállapodások gyors megkötésére.⁵⁷⁵⁸

EU-Oroszország csúcs

A XXIII. EU-Oroszország csúcstalálkozó, ami 2009 májusában, Khabarovskban került megrendezésre, ugyancsak fontos állomása volt a cseh soroselnökségnek, azon belül is cseh-orosz kapcsolatoknak. Csehország képviselőjében az oroszokat támogató Václav Klaus és a hirtelen kormányváltást követően, az új külügyminiszter, Jan Kohut jelent meg. Az orosz és a cseh elnök a média szerint egy kifejezetten egyetértő és jó hangulatú beszélgetésben vitatták meg az energiabiztonság problémáit. Melynek eredményeként a 2008-as hűvös viszony után újra javult a kapcsolat a két ország között⁵⁹. Ez azonban sajnos az EU-orosz energia viszonylatában nem mondható el. A 2009 májusában Ukrajnával létrehozott megállapodás, ami 13.500 km ukrán gázvezeték modernizációjára irányult, orosz részről erőteljes nem tetszést váltott ki, jelezvén, hogy az EU ne felejtse el, hogy gázvezeték lehet javítani Moszkva nélkül is, de a gáz még mindig Oroszországból érkezik.

Cseh-orosz kapcsolatok az elnökség alatt

Az orosz abszolút negatív reakció a keleti partnerségi célkitűzésekkel szemben meglepte a szakértőket. Abban a hitben voltak, hogy mivel a Kreml nem ágált az Európai Szomszédsgápolitika ellen, így most sem fog. De ebben az esetben Oroszország másképp döntött. Úgy ítélte meg, hogy az EU a saját érdekszférájába próbálja bevonni a részes hat államot és befolyásolni kívánja politikájukat. Ezzel természetesen Oroszország kapcsolatait és

⁵⁷http://kitekinto.hu/europa/2009/05/05/deli_gazfolyoso_az_eu_csucs_es_dontes_eltt/#.Uwk6UV5rUy4

⁵⁸ Press Release of the European Commission Online: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-716_en.htm?locale=en

⁵⁹ Wendle John- *No Gas Deal at the E.U.-Russia Summit 2009*

Online: <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1900666,00.html>

jól működő politikai viszonyát veszélyeztetné a régióban. Különösen érzékeny pont Fehéroroszország és Ukrajna kérdése. Hiszen az előbbivel Moszkva szoros és jó kapcsolatot ápol már több mint 25 éve és minden fajta esetleges EU-s közeledést aggódó és gyanakvó tekintettel követ. Bár az év eleji események megmutatták, hogy Ukrajna éppen ugyan olyan fontos láncszeme az orosz politikának, mint Minszk, amit nem hajlandó az uniós érdekszférába engedni. Karel Schwarzenberg cseh külügyminiszter is kijelentette, hogy Fehéroroszország egy meglehetősen problematikus pontja lehet nem csak a cseh-orosz, de az EU-orosz kapcsolatoknak is. Hiszen, ha Minszk úgy dönt, hogy elismeri Abkhazia és Dél-Oszétia függetlenségét, amit az oroszok természetesen támogatnának, az nagy valószínűség szerint gátolná a nyugati országok felé való nyitás esélyeit.

Moszkva kezdeti megnyilvánulásaiban aggódva figyelte a Keleti Partnerség Program céljait. Nem egészen látta át a célkitűzések és mögöttes indokok nem kristálytiszta összefüggéseit. Megkérdőjelezte, hogy mi az Európai Unió szándéka a hat volt-szovjet országgal, amivel Oroszország szoros gazdasági, kereskedelmi és katonai szövetséget tart fent. A prágai csúcserkeztetést követően Brüsszel megerősítette azt az álláspontját, hogy ez a célkitűzés nem irányul az EU-hoz való csatlakozás elősegítésére vagy a vízum kötelezettség eltörlésére. Ennek ellenére nem egy orosz politikai elemző valószínűsítette, hogy az EU érdeklődése a térség felé kizárólag az alternatív olaj és gázvezetékek építésére irányul. Ugyanakkor a politikai elit megosztva Sergey Lavror külügyminiszterrel, úgy reagált, hogy a program mögött valójában az orosz érdekszféra és befolyás csökkentését és az EU-befolyás növekedését tervezik a tagállamok⁶⁰. Azonban megfigyelhető, hogy a prágai értekezleten nem jelent meg az angol, francia, olasz, spanyol és portugál képviselő, ami megkérdőjelezheti az EU egységes politikai fellépését a vitatott kérdésben.⁶¹

Az amerikai védelmi rendszer kiépítésének terve még továbbra is feszültséget okozott a két ország között a 2009-es évek első felében. A terv azonban ezen évtized második felétől már teljesen lekerült a napirendről. Ez többek közt köszönhető, az Obama kabinet megváltozott projekt szemléletének, illetve az új miniszterelnök, Jan Fisher és kormánya, egy kevésbé intenzív orosz politikába kezdett.

Még ebben az évben Csehország két orosz diplomatát kémkedés vádja miatt 'persona non grata'-nak nyilvánított. A két hivatalnokot az amerikai védelmi bázis telepítésével

⁶⁰ Sergey Lavrov: "What is the Eastern Partnership? Is it a sphere of influence, including Belarus?" <http://en.ria.ru/russia/20090428/121350475.html>

⁶¹ Sergunin Alexander: *EU and Russia: an Eastern Partnership Muddling on?* 2010 OD Russia Online: <http://www.opendemocracy.net/od-russia/alexander-sergunin/eu-and-russia-eastern-partnership-muddling-on>

Traynor Ian: *EU pact challenges Russian influence in the east 2009 Prague* The Guardian Online: <http://www.theguardian.com/world/2009/may/07/russia-eu-europe-partnership-deal>

kapcsolatos információk Oroszországba való továbbításával és a közvélemény befolyásolásával gyanúsították. Válasz reakcióként Moszkva provokációt kiáltva⁶² eltávolított két cseh diplomatát az országból.⁶³

Az EU elnökséget kihasználva Csehország próbálta Oroszország figyelmét felhívni a tömeges emberi jogokért küzdő (jogászok és újságírók) állampolgárok kegyetlen és erőszakos halálának gyakoriságára. Jelezván, hogy az esetleges megelőzésre és nyomozásra fordítsanak nagyobb hangsúlyt.⁶⁴ Továbbá hivatalos közleményt⁶⁵ adott ki, hogy az orosz kormány minden tőle telhetőt tegyen meg, hogy ilyen esetek ne történhessenek meg, illetve ha már nem tudta megelőzni, akkor a lehető legalaposabb kivizsgálást hajtsa végre.

⁶² That's another provocation," Sergey Lavrov, Orosz Külügyminiszter
<http://rt.com/politics/czechs-expel-russian-diplomats/>

⁶³ Lazarová Daniela- *Czech Republic expels two Russian diplomats for alleged espionage* 2009 Radio Praha
Online: <http://www.radio.cz/en/section/curaffrs/czech-republic-expels-two-russian-diplomats-for-alleged-espionage>

⁶⁴ Rodgers James-*Murder of lawyer shocks Russians* 2009 BBC News
Online: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7839858.stm>

⁶⁵ Statement of the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic on the murder of Natalia Estemirova
http://www.mzv.cz/jnp/en/issues_and_press/archive/statements/x2009/x2009_07_17_statement_of_mfa_on_murder_of_natalia_estemirova.html

IX. Gazdaság

1990-es éveket követő politikai távolodás ellenére a gazdasági kapcsolatok megmaradtak a két ország között, de a csehek végleges elszakadási szándéka Oroszországtól ezen a téren is megmutatkozott. A politikai enyhülés mellett a gazdasági kapcsolatoknak is jót tett a 2000-es évek elején indult szorosabb viszony a két ország között.

Habár a politikai kötelék Oroszország és Csehország között 2007 és 2008 között meglehetősen barátságstalannak mutatkozott, a gazdasági kötelék egyre javulóbb tendenciát kezdett mutatni, ami egészen a 2008-as gazdasági válságig folyamatosan növekedett. A cseh kereskedelem Oroszországot a tizenkilenc legfontosabb gazdasági partner közé helyezte és célul tűzte ki, hogy a kétezres évek végére, egy jövedelmező és stabil kooperáció alakuljon ki. 2006-ra már a harmadik legfontosabb kereskedelmi partner volt import tekintetében.

A cseh export a 2001-es évtől folyamatosan növekedett, míg a cseh import a 2008-as év végére hatalmasat változott, majdnem megduplázódott, ami az energia árak folyamatos növekedésével magyarázhatóak⁶⁶.

Legfontosabb cseh export termékek Oroszországba többek közt a gépjárművek, automatikus adatfeldolgozó berendezések, gyógyszerek, üveg termékek, műanyag alapanyag és termékek, alkatrészek. A legfontosabb kereskedelmi import pedig nem más, mint nyersolaj, gáz, vasérc és hidrazin (felhasználása atomerőművekhez, rakéta meghajtókhoz elengedhetetlen). 2008 és 2009 környéken azonban a jól működő gazdasági kapcsolatok mögött megjelentek a kétkedőbb politikai hangok is. A politikai elitben többen félelmüket fejezték ki a szorosabb gazdasági együttműködés miatt, mert attól féltek, hogy Oroszország kihasználva gazdasági szintű kooperációt, politikai befolyását is szeretné Csehországba importálni.

Ez többek között abban nyilvánult meg, hogy a kormány egyre érzékenyebben figyelte az orosz vállalatok részesedési lehetőségeit a cseh stratégiailag fontos ágazatokban és az energia import immár az energia biztonság kérdéskörébe tevődött át. Ezzel is érzékeltetve a helyzet fontosságát és a fenyegetettség érzését. Fontos megjegyezni, hogy ebben az időben ismerte fel Csehország az Oroszországtól való energia függőségét, először a 2007-es orosz-fehérorosz energia árviata kapcsán, majd pedig az azt követő 2007-es és 2008-as ukrán-orosz egyet nem értés okán. Míg az első gáz elzárás nem érintette Csehországot közvetlenül, addig a második már igen. Ezzel megfogalmazódott az orosz energiafüggőségtől való szabadulás

⁶⁶ Businessinfo.cz- Online: <http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO?jazyk=EN>

gondolata, terve. 2008 tekinthető rekord évnek a két ország közötti gazdasági kapcsolatok terén, mivel a kereskedelem meghaladta a 13 milliárd eurós forgalmat.

2009-es évet a gazdasági kapcsolatokban a világválság sem tudta elkerülni, ezért egy rövid 40%-os visszaesés és stagnálás időszaka következett. De 2010-re a gazdasági import tekintetében Oroszországban Csehországa negyedik helyre lépett elő, ami azt mutatja, hogy a válság okozta károkat helyre tudták állítani. És nem csak Csehországnak fontos egy jól működő kereskedelmi kapcsolat fenntartása a két állam között, hanem Moszkvának is. 2011-ben létrejött egy 54 milliárd koronás szerződés Medvegyev és Klaus között az orosz helikopterek használatára. Továbbá Oroszország csatlakozása a WTO-hoz 2012 augusztusában egy még kevésbé korlátozott üzleti politikát és jobban átlátható gazdasági környezetet tud teremteni a cseh befektetők számára. Csehország pedig az orosz vállalkozók érdeklődését igyekezett felkelteni, megrendezve az Orosz Üzleti Napokat Brnóban.

Turizmus

2000 és 2008 között az orosz turisták látogatása Csehországba folyamatosan növekedett. Ez körülbelül fél millió orosz látogatót jelentett évente⁶⁷, akik ebben az országban szeretnék tölteni éves pihenésüket. Hiszen a cseh táj varázsa, söre, közelsége és olcsósága miatt az első számú célországok közé tartozik az orosz lakosság utazási listáján. Számukra Prága egy megfizethetőbb Londonnak felel meg, közelebb van és olcsóbb, mint az angol főváros és a pénztárcájuknak csak a saját korlátaik szabnak határt. Általában a fővárosban 5 míg Karlovy Varyban 11 éjszakát töltenek.

Karlovy Vary

Karlovy Vary, aminem csak a filmfesztiválról, hanem gyógyhatású vízéről is ismert, hatalmas vonzóerőként működik az orosz befektetők és az átlagos üdülni vágyók körében egyaránt. A kb. 50.000 lakosú fürdővárosban egyre nagyobb számmal jelennek meg az üzleti érdekeltségű ingatlanügynökök. Az utcákon hömpölygő orosz turistacsoportok mellett így szépen lassan növelve az orosz befolyást a város életében. Ez már elérte azt a határt, hogy az idegenforgalmi táblák, jelzések és leírások a cseh mellett elsősorban cirill betűvel vannak kiírva és csak harmadikként jelenik meg az angol, hogy segítse a tájékoztatást. Az orosz befektetők a 2000-es évek elején jelentek meg, majd az első évtized közepén megugrott a számuk, mára viszont mondhatni szinte elárasztották a várost. Kezdetben inkább csak boltok és üzletek nyitására specializálódtak, majd ezt követte az ingatlan piac. A gyönyörű pihenésre

⁶⁷ Association of Tour Operation Online: <http://www.atorus.ru/en/news/press-centre/new/19868.html>

szánt palotákat általában ismeretlen háttérű cseh cégek adják bérbe, amelyek mögött mindig orosz tulajdonosok állnak, akik sokszor nem törődve a cseh előírásokkal újítják fel, hogy rombolják le a kívánt házakat. Ezen sajátos verseny kialakulásában a lakáspiaci árak körülbelül 40%-kal ugrottak meg a nagy érdeklődésre való tekintettel. A legnagyobb szálloda, az Imperiál Hotel is orosz tulajdonban van. A cseh történetből is jól kiolvasható, hogy milyen adatokról van szó. A legenda szerint a Kreml figyelmeztette Prágát, hogyha nem folytat óvatosabb politikát, lebombázzák a várost. Mire a cseh miniszterelnök válaszul csak annyit mondott, hogy nekik elég lebombázni Karlovy Varyt. Natalia Sudliankova, Prazsky Telegrafszerkesztője, ami Csehország legnagyobb orosz nyelvű nyomtatott újsága, úgy nyilatkozott, hogy az orosz üzleti érdekek növelését a Kreml nyíltan támogatja és a befolyás megvételésének e módja nem titkos⁶⁸.

X. Energiapolitika

Csehország geopolitikai elhelyezkedése miatt fontos megjegyezni, hogy az energiaforrás ellátottság gáz és olaj tekintetében nem függ száz százalékban Oroszországtól annak ellenére sem, hogy kizárólag tranzit ország.

Gáz

Már az 1990-es éveket követően Csehország úgy döntött, hogy igyekszik kikerülni a teljes függőséget Oroszországtól az olaj és a gáz import tekintetében. Az IKL- Ingolstadt-Kralupy-Litvínov olajvezetékkel, ami kapcsolódik a Transz- Atlanti vezetékhez, így szállítva az olajat egészen Triesztől.

Gáz import tekintetében 91%-a a felhasznált mennyiségnek Oroszországból érkezik, míg a fent maradó 9%-ot az 1996-ban Norvégiával összekötő vezeték megléte biztosította ezzel elkerülve a teljes kiszolgáltatottságot. Ugyanakkor Csehországnak van a második legnagyobb gáz tározó képessége, ami akár 2.3 milliárd köbméter gázt képes raktározni. 2013-ban az RWE Gas Storage⁶⁹ nyilatkozta, hogy egy olyan tározó megépítését szeretné a jövőben megvalósítani, ami akár 4.3 milliárd köbméter gázt is el tudna tartani, ami hathónapnyi hazai fogyasztásnak megfelelő mennyiséget jelent.

2008 és 2009 táján egyre több cseh politikus adott annak a véleményének hangot, hogy az Oroszországgal való gazdasági kapcsolatok a politikai befolyás növelésére fognak

⁶⁸ Bilefsky D.- *In Eastern Europe, Pact With Russians Raises Old Specters* (April, 6.2010. NY Times)Online: <http://www.nytimes.com/2010/04/07/world/europe/07iht-czech.html?pagewanted=all>

⁶⁹RWE gas storage Online: <http://www.rwe-gasstorage.cz/>

átterelődni, aminek első megnyilvánulása a cseh stratégiaiag fontos ágazatokban megjelenő orosz részvényesek. Emellett az oroszoktól való energia kiszolgáltatottság csökkentése is fontos, hosszú távú tervezetként jelent meg a kormánypolitikában (a 2007- es orosz- belorusz és a 2008-as orosz- grúz konfliktus világított rá). Amíg az említett két konfliktus távolabbról érintette Prágát (rövid távú megszorítás az Ukrajnán és Szlovákian keresztül Oroszországból eredő gázvezetéken, ami a Gazprom és a Naftogaz közötti nézeteltérés következménye), addig a 2008 nyarán bekövetkezett az orosz megszorítás a Barátság olajvezetéken még a kétkedőbb hangokat is elhallgattatta egy időre. Az időbeli azonosság miatt, hiszen ebben az évben volt a cseh radarbázis építésének terve a politikai viták keretében, a cseh kormány a gáz leállítását politikai indokokkal magyarázta. Ám Oroszország megjegyezte, hogy erre csupán a javítási munkálatok miatt volt szükség.

A Gazela projekt érdekessége⁷⁰, hogy 2010-ben kezdődött és az építés célja az volt, hogy összekösse Csehország területén keresztül Észak-, illetve Dél-Németország gázvezetékrendszerét. Csehország ezzel kapcsolódott rá az orosz gázt Európába szállító Északi Áramlat, és a német OPAL gázvezetékre. Emellett tranzit országi pozíciója jelentős állami bevételeket jelent. A Gazelán, a 166 kilométer hosszú gázvezetéken keresztül Észak-Németországból orosz gáz érkezik Csehországba. A vezeték évi kapacitása 30-33 milliárd köbméter, ami Csehország éves földgázigényének háromszorosa. A megépült vezetéknek az előnye, hogy Csehország az Északi Áramlat gázvezetékéből is képes földgázhoz jutni, ami biztonságosabbá teszi az ország gázellátását, tehát ezzel is csökken a Moszkvától való függőség. Az elkészült vezeték 2013. január 14-én nyitotta meg Petr Nečas, volt miniszterelnök.

Olaj

Az olajellátottság kérdésében is van egy kicsiny menekülő útja Csehországnak. Nem számottevő mennyiségben található olaj Dél-Moraviában, ami csupán az éves fogyasztás alig 3%-át tudja fedezni. A cseh import legnagyobb tétele az Oroszországból szállított nyersolaj a Barátság olajvezetéken keresztül. Emellett az IKL vezeték megléte Csehországot Németországgal összekötő olajvezeték, ami 1996-tól szállít kőolajat nyugati irányból.

2011-ben a MERO (cseh részét birtokolja a Barátság olajvezetéknek illetve IKL-Ingolstadt-Kralupy-Litvínov kőolajvezeték tulajdonosa)⁷¹ bejelentette, hogy a francia olajvállalattal, a Tota-val, tárgyalásokat kezdtek, hogy Németország és Csehország között

⁷⁰ Megkezdődött a Gazela földgázvezeték építése Csehországban-
Online: <http://energiainfo.hu/>, <http://www.net4gas.cz/en/projekt-gazela/>

⁷¹ táblázat

létrejön egy 300 km hosszú, összekötő olajvezeték, amelyen egy esetleges ukrainai fennakadás esetén is akadálytalanul tudna eljutni az olaj Csehországba. Ami a Druzhba vezeték Litvinov (Csehország) és Leuna (Németország) vezetékét kötné össze. Így az olaj fennakadás nélkül áramolhatna a két térség között akkor is, ha esetleges problémák vagy nehézségek jelentkeznének valamelyik oldalon. Jaroslav Pantůček a MERO igazgatója együttműködési szándékát jelezte. Ezt követően a Transneft orosz vállalat, ami a Druzhba olajvezeték jelentős részét birtokolja, amin keresztül Csehország kapja az Oroszországból érkező olaj nagy részét, érdeklődést fejezte ki a MERO felé. Az orosz Transneft vezetője, Nikolai Tokarev, tárgyalni kezdett a MERO cseh vállalattal, azzal a céllal, hogy az információ áramlásán könnyítsenek a két vállalat között és a további együttműködést szorgalmazzák.

2012. szeptember végén egy 2010-ben aláírt együttműködési szerződést követően a MERO bejelentette, hogy a Transalpine Pipeline⁷² (TAL) 5%-át megvásárolta. 2014 márciusában kijelentették, hogy ez azt a megoldást jelenti, hogy egy esetleges politikaikrízis, ukrán nehézség vagy egyéb előre nem látható indokok miatt leállna az olajszállítás a Barátság olajvezetéken, akkor elsődleges jogot kapna a MERO, hogy a TAL szabad kapacitását is felhasználja. Ez azt az elegendő mennyiséget jelenti, ami teljesen pótolná a Barátság olajvezeték kiesését szükség esetén⁷³.

Nukleáris energia és stratégiai iparágak

A nukleáris energia terén 2010 óta a Tvel (Rosatom része) 10 éves lejáratú szerződést kötött, hogy ő lesz a kizárólagos nukleáris üzemanyag forgalmazója az cseh atomerőműnek, Temelinnek. A másik cseh atomerőműnek, a Dukovany-nak, már évek óta beszállítója az orosz cég. A két atomerőmű együttesen a cseh elektromos áram szükségletének 42%-át teszi ki. A CEZ (ami a legnagyobb közép európai részvénytársaság) 70%-ban cseh állami vállalat és a Temerini erőmű tulajdonosa azt a tervet adta ki, hogy az erőműhöz még szeretne két új reaktort építeni. A versenyre három, a francia France's Areva, az amerikai Westinghouse és az orosz AtomStrojExport (a Rosatommal van alkalmi társulásban) jelentkezett. Ám 2013-ban néhány változás is történt. A francia vállalat kilépett a versenyből, a Rosatom pedig létrehozta a Nuclear Power Alliance-ot vagy más néven a MIR.1200Consortiumot ami az

⁷² 753 km hosszú Triesztből induló és egészen Baden- Württemberg tartományig elnyúló olajvezeték.
<http://www.tal-oil.com/en/installations/transalpine-oelleitung.html>

⁷³ 2013-ban, 4 millió tonna nyersolaj érkezett a Druzhba vezetéken Csehországba, a vezeték teljes kapacitása 9 millió tonna évente. Az IKL 2.6 millió tonna olajat szállított cseh területre, aminek kapacitása 11 millió tonna lenne évenként. A 16 tartalék olaj tartóban melynek mérete 125,000 m³, 100,000m³ és 50,000m³ 60 vagy akár teljes kihasználtság mellett 94 napig elegendő olajat tudnak tárolni.

AtomStrojExport és a Skoda JS, Gidropress társulásából áll össze⁷⁴. Aláírtak egy szerződést, mely szerint 70%-át a munkálatoknak cseh vállalatok végeznék, ezzel számos munkahelyet teremtvén. A kérdés még mindig nyitva áll és a döntést 2014 végén és 2015 kezdetén várható. Többen megjegyezték, hogy az amerikai projekt kedvezőbb lenne, de mivel nem fektetnek a versenybe akkora energiát, mint az oroszok, ezért lehet, hogy nem nekik fog kedvezni a döntés eredménye. Azonban a ukrainai 2014-es februári események után a cseh védelmi miniszter, Martin Stropnický kijelentette, hogy nem tudja elképzelni, hogy ezek után az orosz cég kapja meg a két reaktor építésének projektjét.⁷⁵

Másik félelmének helyt adva, mely szerint az orosz tulajdonosú vállalatok előszeretettel igyekeznek cseh stratégiaiilag fontos vállalatokat megszerezni, jó példája az Aeroflot esete. Orosz légitársaság az Aeroflot, aminek 51%-át az orosz állam birtokolja, 2009-ben kijelentette, hogy szeretné megvenni a Cseh Légitársaság 49 %-át, melynek tulajdonosa a cseh állam. De a cseh kormány nevében Miroslav Kalousek pénzügyminiszter úgy nyilatkozott, hogy az Aeroflot nem vehet részt a versenyben és ki lett tiltva a cseh légitársaság privatizálásából. Ezt követően már csak az Air France-KLM és a Cseh Unimex Travel Service maradt a részvevők között.

Emellett a LUKoil 20%-ban felel a repülőgép üzemanyag ellátottságért a prágai Václav Havel nemzetközi reptéren. Ez is bizonyítja Csehországban a növekvő orosz jelenlétet a stratégiaiilag fontos ágazatokban.

⁷⁴ *Russian Consortium MIR.1200 establishes a new company* – Nuclear Power Alliance
Online: <http://www.rosatom.ru/en/presscentre/news/40a21f004009fc428ffcafee5ed17be1-18.06.2013-Czech-The-MIR.1200-Consortium-project-is-a-great-opportunity-for-the-Czech-industry-and-entire-Czech-economy>
Online: <http://www.skoda-js.cz/en/news/59-the-mir1200-consortium-project-is-a-great-opportunity-for-the-czech-industry-and-entire-czech-economy.shtml>

⁷⁵ <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/czech-minister-can-hardly-imagine-russians-building-temelin-plant/1050310-03.03.2014>

IX. Konklúzió

A cseh külpolitika Oroszországgal és a volt szovjet államokkal való kapcsolat kialakítását elengedhetetlennek tartja. A térségre irányuló figyelem elsősorban Moszkvára összpontosít, habár a régió többi állama is egyre jelentősebb tulajdonságokkal rendelkezik. Az útkeresés folyamata nehézségekkel és előítéletekkel van és volt tele és politikai vitákkal tűzdelt. Prágának nem volt egy előre megtervezett, hosszútávú, konkrét külpolitikai irányvonala, sem a keleti politika viszonylatában, sem pedig Oroszországgal szemben. Ennek hiányában véleményük, törekvéseik, reakcióik menet közben formálódtak, bár a több irányból érkező impulzusokra igyekezett megtalálni a megfelelő válaszokat.

A cseh keleti politika fókuszában vitathatatlanul Oroszország áll, hiszen az energiapolitika, gazdaságpolitika és biztonságpolitika kérdésében a Kreml véleménye mérvadó. Emellett megjelenő európai szomszédságpolitika és azon belül is a Keleti Partnerség Program kiemelt támogatottságot élvez. Bár mindkét kapcsolat hiányossága, hogy nincsen egy egységes politikai fellépés cseh részről. Az összefüggő és ellentmondásmentes stratégia hiánya hosszú távon bizonytalanságokat okozott nem csak a gazdasági, hanem hivatalos politikai reakciókban is. A kommunikációs meg nem értettség is gyakran okozott nehézségeket. Oroszország éles, támadó és elítélő reakciója a lokátorállomás telepítésére csak még elszántabbá tette a cseh kormányt annak megvalósításra. Ugyanakkor a kabinet megosztottsága és az elnök véleménye sokszor ellentétes és abszurd helyzeteket eredményezett (pl.: az orosz generális Prágába invitálása a SOFA-szerződés aláírásakor, vagy a hivatalos vélemény a grúz-orosz konfliktusra).

A két ország kapcsolatának egyik kritikusabb pontja a 2007-es amerikai radarbázis megépítésének terve. A megvalósítási terv 2009-ben lekerült a napirendről és ennek következményeként az ellenséges érzések elsimultak, teret engedve további együttműködéseknek. Emellett megjegyzendő, hogy nehezen csituló diplomáciai vihart kavart a két orosz kém-diplomata kiutasításának problémája is. A partnerséget a két ország között nem mélyítette a cseh reakció a grúz-orosz háborúra sem.

A politikai szinten mozgó konfliktusok mellett a gazdasági problémák is megjelentek a két ország között. Az évek folyamán egyre jobban prosperáló kereskedelem mind a két félnek jelentős bevételt jelentett. A növekvő cseh exportot a 2008-as válság megtörte, de a krízis intenzitásának csökkenése után lassabb tempóban, de újra növekedésnek indult. Továbbá mind a cseh mind pedig az orosz beruházások számára is kedvezőbb feltételek adódtak. Az eddigi magasszámú orosz befektetések mellett megjelentek a cseh vállalkozó cégek, akik Oroszországba investáltak pénzt.

A 2009-es Európai Unió cseh elnökség szerepe jelentősnek bizonyult. Ráirányította a kormány figyelmét, hogy keleti politikáját újra kell értelmeznie, átgondolnia, meghatározni, mivel itt már Csehország az egész uniót képviseli. Másrészről pedig a térségben a saját politikai és gazdasági céljait is felismerte többek közt Ukrajna, Grúzia és Azerbajdzsán kiemelkedő szerepét.

A dolgozatomban a soros elnökség alatt tárgyalt témák közül az energiabiztonság kérdése az, ami nem csak Csehországot, hanem az EU-t is nagyban befolyásolja, nyert teret. Azt mutatja a Déli-vezeték megépítésének terve vagy az orosz-grúz gázvita lezárása, hogy ezzel a kérdéssel mindenképpen foglalkozni kell. A Brüsszel képviseletében tárgyalt témák hatása pozitívan hatott a cseh-orosz kapcsolatokra.

A nukleáris biztonság ügye egyre nagyobb jelentőséget kapott Oroszország és Csehország között 2009-ben. Az ebben az évben kiadott kormánynyilatkozat alapján a Temerini erőmű bővítését szeretnék elindítani. A kivitelező feladatra Washington mellett Moszkva is jelentkezett.

Az energiabiztonság terén is előrelépéseket kellett tennie Csehországnak. Az Oroszországtól nem teljesen, csak részben függő olaj és gáz ellátottság, felnyitotta Prága szemét, hogy ezeket a könnyen befolyásolható tényezőket más megoldásokkal a saját érdekében ki kell egészítenie. A kiszolgáltatottság elkerülése miatt már céltudatos lépéseket tett.

Összefoglalva Csehország a kezdetben határozatlan külpolitikáját az évek során a kitűzött célok mentén egyre határozottabban képviselte. Erre jó példa a Keleti Partnerség Program keretén belül zajló aktív cseh részvétel és az ott megvalósult eredmények.

Csehország sikeresen rendezte a viszonyát Oroszországgal nem csak az 1990-es évek után, de a 2000-es években felmerülő problémák után is. Ám meg kell jegyezni, hogy nincsen egy varázs formula, ami minden alkalommal bevethető lenne, ezért a cseh politikának határozottan és egységesen kell reagálni a felmerülő kérdésekre. Az Oroszországhoz való viszonyt nagyban meghatározza a 2013-ban megválasztott, Miloš Zeman köztársasági elnök politikája.

X. Irodalomjegyzék

Könyvek és tanulmányok

- *Achievements of the Czech Presidency Europe without Barrier*
(2009)http://www.eu2009.cz/assets/czech-presidency/programme-and-priorities/achievements/cz-pres_achievements_eng.pdfLetöltés ideje: 2014.01.09
- Dostál Vít (2013) *Trends of Czech European Policy*: Study of European Policy Elites Association for International Affairs and Konrad Adenauer Stiftung, Prague
- Dostal Vit és Nekvapil, Vaclav és Thim Michal (2009,2011,2012,2013) *Agenda for Czech Foreign Policy 2009, Agenda for Czech Foreign Policy 2011, Agenda for Czech Foreign Policy 2012, Agenda for Czech Foreign Policy 2013*, Association for International Affairs, Prague
- Král David (2011) *Czech Republic*In: Bugajski, Janusz: Central-East European Policy Review 2011. Center for Strategic and International Studies, Washington, D.C.Oldal: 69.-74.
- Král David, Bartovic V, Rihácková V. (2009): *The 2009 Czech EU Presidency*: Contested Leadership at a Time of Crisis, Swedish Institute of International Studies, Stockholm megtalálható: <http://www.europeum.org/doc/pdf/904.pdf>Letöltés ideje: 2014-01-16
- Kratochvil, P. és Kuchynkova, Petra. (2009): *Czech Relations to Russia In*: Between the Return to Europe and the Eastern Enticement Letöltés ideje: 2013.11.28
- megtalálható: <http://fakproject.hu/docs/05-Kratochvil-Kuchynkova.pdf>
- Kratochvil, P. és Tulmets, E. (2007): *Checking the Czech Role in the European Neighborhood 2007* Május Friedrich Ebert Stiftung
- LeCaine A Hugh (1994): Origins of the Czech National Renaissance (sic) In: The Glories Widespread Nation, University of Pittsburgh, Pittsburgh Oldal: 200-215, 230-238
- Máša, Pavel :*A Czech View of Russia*, Aspen Review Central Europe, 2/2013
- Mészáros Andor (2013) *A mai Csehország - Bevezetés a Cseh Köztársaság tanulmányozásába* Szent Adalbert Közép- és Kelet-Európa Kutatásokért Alapítvány, Esztergom Oldal:150-190
- Polanecký K és Sedlák, M (2009):*Who will built the new Temelin?*
Online:<http://www.cz.boell.org/downloads/Temelin.pdf>- Letöltés ideje: 2014.01.09
- Report on the Foreign Policy of the Czech Republic between January 2000 and December 2000
Published by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic
- Report on the Foreign Policy of the Czech Republic between January 2006 and December 2006
Published by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic
- Report on the Foreign Policy of the Czech Republic between January 2008 and December 2008
Published by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic
- Report on the Foreign Policy of the Czech Republic between January 2009 and December 2009
Published by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic
- Stewart, Susan (2009): *Russia and the Eastern Partnership SWP Comments 2009/C* German Institute of International and Security Affairs Stiftung Wissenschaft und Politik

Letöltés ideje: 2013-12-16

http://www.swp-berlin.org/en/publications/swp-comments-en/swp-aktuelle-details/article/russia_and_eus_eastern_partnership.html

- Tarján M. Tamás: 1968. Augusztus 20: A Varsói Szerződés csapatai megszállják Csehszlovákiát http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1968_augusztus_20_a_varsoi_szerzodes_csapatai_megszalljak_csehszlovakiat/ Letöltés ideje: 2014.02.11.
- Talksdorf, Dominik (2010): *Russia's response to the Eastern Partnership in the first eighteen months: From opposition to gradual participation?* Online: <http://www.easternpartnership.org/community/debate/russia-s-response-eastern-partnership-first-eighteen-months-opposition-gradual-part> Letöltés ideje: 2014.02.01.
- Van der Dussen, és Jan Wilson, Kevin. (2005): *The History of the Idea of Europe* Routledge
- Vondra, Alexandr (2008): *Priorities of the Czech EU Presidency* (Remarks by Deputy Prime Minister for European Affairs of the Czech Republic) DGAP, Czech-German Discussion Forum on the Czech EU Presidency, Berlin <http://www.vlada.cz/en/evropske-zalezitosti/projevy/archiv-vondra/priorities-of-the-czech-eu-presidency-46806/> Letöltés ideje: 2013-12-15
- Wolchik Sharon L. és Cury, Jane Leftwich (2008): *Central and East European Politics: From Communism to Democracy*, Rowman & Littlefield Publishing Group, Incorporated
- Yumatov Konstantin V és Kolpinskaya Ekaterina G.: *'The Chechen question' in the European-Russian relations* https://www.academia.edu/2531123/_The_Chechen_question_in_the_European-Russian_relations Letöltés ideje: 2014.02.16

Internetes cikkek és további források

- Agreement between the United States of America and the Czech Republic on the Status on United States Forces Present in the Territory of the Czech Republic 2008. London Online: http://www.rferl.org/content/Czech_Mate_How_Russia_Is_Rebuilding_Influence_In_The_Former_Soviet_Bloc/2168090.html Letöltés ideje: 2014.02.15
- Cedrowicz L: Russia-Europe Gas Spat Ends- For Now 2009 Time World Letöltés ideje: 2014-01-16 Online: <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1870597,00.html>
- Andrea Dudik és Peter Laca: Russia EU Entry Favored by Czech President Zeman Online: <http://www.bloomberg.com/news/2014-01-28/russia-eu-entry-favored-by-czech-president-zeman.html> Letöltés ideje: 2014. 04.11
- de Quetteville, Harry (2008): Russian oil supplies to Czech Republic cut after missile defense deal with US Online: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/2300875/Russian-oil-supplies-to-Czech-Republic-cut-after-missile-defence-deal-with-US.html> Letöltés ideje: 2014.02.20
- Dempsey, Judy (2008): Russia denies that politics lie behind halted oil deliveries

Online: http://www.nytimes.com/2008/07/14/world/europe/14iht-czech.4.14488028.html?_r=0

Letöltés ideje: 2014.02.20

- Feifer G. és Whitmore, B. (September 25, 2010): Czech Power Games: How Russia Is Rebuilding Influence In The Former Soviet Bloc

Online: http://www.rferl.org/content/Czech_Mate_How_Russia_Is_Rebuilding_Influence_In_The_Former_Soviet_Bloc/2168090.html

- Czechs up access to 'emergency' Western oil on Russia's warning-

Online: [http://www.ceskapozice.cz/en/business/energy-green-biz/czechs-access-](http://www.ceskapozice.cz/en/business/energy-green-biz/czechs-access-%E2%80%98emergency%E2%80%99-western-oil-russia%E2%80%99s-warning)

[_%E2%80%98emergency%E2%80%99-western-oil-russia%E2%80%99s-warning](http://www.ceskapozice.cz/en/business/energy-green-biz/czechs-access-%E2%80%98emergency%E2%80%99-western-oil-russia%E2%80%99s-warning)-Letöltés ideje: 2014.02.15

- Information Directorate, OAO Gazprom (2009 Január)

Online: <http://www.gazprom.com/press/news/2009/january/article67835/> Letöltés ideje: 2014.02.03

- Jan Hornát: Russian vodka and Czech crown jewels

Online: <http://www.opendemocracy.net/jan-horn%C3%A1t/russian-vodka-and-czech-crown-jewels>

Letöltés ideje: Letöltés ideje: 2014. 04.11

- Jan Richter: If elected, how would Miloš Zeman or Karel Schwarzenberg influence the Czech economy?- Radio Praha

Online: <http://www.radio.cz/en/section/marketplace/if-elected-how-would-milos-zeman-or-karel-schwarzenberg-influence-czech-economy> Letöltés ideje: 2014. 04.11

- Kitekintő összefoglaló- BBC nyomán-Rakétavédelmi rendszer: bonyolódik az ügy Online:

http://kitekinto.hu/europa/2007/02/19/raketavedelmi_rendszer_bonyolodik_az_ugy_-_kitekint_osszefoglalo/#.Uw6F_F5rUy4 Letöltés ideje: 2014.02.15

- Lazarová Daniela: Czech Republic expels two Russian diplomats for alleged espionage 2009 Radio Praha Online: <http://www.radio.cz/en/section/curaffrs/czech-republic-expels-two-russian-diplomats-for-alleged-espionage> Letöltés ideje: 2014.02.14

- Lazarová Daniela: Czech political scene split over Georgia interju 2008 Radio Prague

Online: <http://www.radio.cz/en/section/curaffrs/czech-political-scene-split-over-georgia> Letöltés ideje: 2014.02.01

- Matocha Pavel (2011)-Mero plans new oil pipeline link with Germany

Online: <http://www.ceskapozice.cz/en/business/energy-green-biz/mero-plans-new-oil-pipeline-link-germany> Letöltés ideje: 2014.03. 31

- MTI-A cseh vezérkari főnök védte az amerikai radarrendszert

Online: http://kitekinto.hu/europa/2007/01/31/a_cseh_vezerkari_fnok_vedte_az_amerikai_radarrendszert/#.Uw6F9l5rUy4 Letöltés ideje: 2014.02.15

- Nosko A és Lang P. (2010): Lessons from Prague: How the Czech Republic Has Enhanced Its Energy Security- Journay of Energy Security-

Online: [http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=258:how-the-czech-republic-has-enhanced-its-energy](http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=258:how-the-czech-republic-has-enhanced-its-energy-security&catid=108:energysecuritycontent&Itemid=365)

security&catid=108:energysecuritycontent&Itemid=365

Letöltés ideje: 2014.02.15

- Reuters (2008)- Putin Says Oil Supplies Must Reach Czechs Online:

<http://www.themoscowtimes.com/business/article/putin-says-oil-supplies-must-reach-czechs/369087.html> Letöltés ideje: 2014.02.22

- Sergunin, Alexander (2010): EU and Russia: an Eastern Partnership Muddling on? OD Russia Online: <http://www.opendemocracy.net/od-russia/alexander-sergunin/eu-and-russia-eastern-partnership-muddling-on> Letöltés ideje: 2014.02.15

- Traynor, Ian (2009): EU pact challenges Russian influence in the east 2009 Prague The Guardian

Online: <http://www.theguardian.com/world/2009/may/07/russia-eu-europe-partnership-deal> Letöltés ideje: 2014.02.15

- Wendle, John- No Gas Deal at the E.U.-Russia Summit

2009 <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1900666,00.html> letöltés ideje: 2014.02.14

XI. Melléklet

1. Ábra: Cseh és orosz elnökök és miniszterelnökök

Cseh elnök és miniszterelnök		Orosz elnök és miniszterelnök	
1993-2003 Václav Havel	1992 -1994 Klaus 1998-2002 Zeman	1990-1999 Jeltsin 2000-2004 Putyin	
2003-2013. Václav Klaus	2004-2005 Gross 2005-2006 Paroubek 2006-2009 Topolánek 2009-2010 Fisher 2010-2013 Necas	2004-2008 Putyin 2008-2012 Medvegyev 2012- Putyin	2008-2012 Putyin 2012-Medvegyev
2013- Miloš Zeman	2014- Sobotka		

2. Ábra: Cseh külpolitikai azonosság és a Keleti Partner Országok

Forrás: Weiss, Tomáš- Czech Foreign Policy Identity and Practice towards Eastern Europe: From Ignorance to Assistance oldal: 38-51. In.: Tulmets, Elsa- Identities and Solidarity in Foreign Policy: East Central Europe and the Eastern Neighbourhood 2012 Prága

	Önkép	Problémák	Azonosság felismerése és szolidaritás más országokkal
Politikai azonosság (rövid távú)	Emberi Jogok védelme, Demokratikus lépések, NATO és EU további bővítés támogatás	Autoriter rezsimok, kommunista v. posztkommunista karakterek, regionális instabilitás Európában	Fehéroroszország, Moldova, Ukrajna, Grúzia
Történelmi azonosság (hosszú távú)	Tagja a (Nyugati) Európai civilizációnak, kicsi állam, hatalmi játszmák fókuszában	Regionális hatalmak visszaélése a hatalommal (Oroszország)	Grúzia

3. ábra Csehország olaj ellátottsága

Forrás: ceskapozice.cz

Online: <http://www.ceskapozice.cz/en/business/energy-green-biz/mero-plans-new-oil-pipeline-link-germany>

